Ճանաչել զիմաստութիւն եւ զխրատ, իմանալ զբանս հանճարոյ

ԼՈՒՍԱՐԱՐ

21-22 (311-312)
25. 07 .2012թ.
Հրատարակվում է
1999թ. սեպտեմբերից

Лусарар ❁ ԳԻՏԱԿՐԹԱԿԱՆ ԹԵՐԹ ❁ Lusarar

ԼՂՀ ՆԱԽԱԳԱՀ Է ՎԵՐԸՆՏՐՎԵԼ ԲԱԿՈ ՍԱՀԱԿԻ ՍԱՀԱԿՅԱՆԸ

ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

2012թ. հուլիսի 22-ին տեղի ունեցավ ԼՂՀ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի նիստ, որը վարում էր նրա նախագահ Ռ. Պետրոսյանը:

Նիստին հրավիրված և մասնակցում էին կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի անդամները, ԿԸՀ պատասխանատու աշխատողներ, ԼՂՀ Նախագահի թեկնածու Բակո Սահակյանի լիազոր ներկայացուցիչ Ա. Լազարյանը և զանգվածային լրատվության միջոցների ներկայացուցիչներ:

Հանձնաժողովի նիստում ԼՂՀ ընտրական օրենսգրքի 64-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն տարածքային ընտրական հանձնաժողովներից ստացված՝ ընտրական տեղամասերում քվեարկության արդյունքների արձանագրությունների հիման վրա ամփոփվեցին և արձանագրությամբ վավերացվեցին ԼՂՀ Նախագահի 2012թ. հուլիսի 19-ի ընտրության արդյունքները:

Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովը արձանագրեց.

ԼՂՀ ընտրողների ընդհանուր թիվն ըստ ընտրողների ցուցակների կազմում է՝ 99227,

Տեղամասային ընտրական հանձնաժողովներին հատկացված քվեաթերթիկների թիվը՝ 102283,

Մարված (չօգտագործված, ոչ ճիշտ լրացված և հետ վերադարձված) քվեաթերթիկների թիվը՝ 29324,

Գրանցված և քվեաթերթիկ ստացած ընտրողների թիվն ըստ ստորագրությունների՝ 72958,

Անվավեր քվեաթերթիկների թիվը՝ 2302,

Յուրաքանչյուր թեկնածուին կողմ քվեարկված քվեաթերթիկների թիվը կազմում է՝

Բալասանյան Վիտալի Միխայիլի 22967,

Սահակյան Բակո Սահակի – 47095,

Սողոմոնյան Արկադի Իվանի – 593:

Կողմ քվեարկված քվեաթերթիկների ընդհանուր թիվը՝ 70655,

Վավեր քվեաթերթիկների թիվը՝ 70655,

Անճշտությունների չափը՝ 4:

Առաջնորդվելով Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության ընտրական օրենսգրքի 64-րդ հոդվածի 3-րդ, 8-րդ մասերով, 83-րդ հոդվածի 1-ին մասով և հիմք ընդունելով վերոնշյալ արձանագրությունը՝ Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության Նախագահի 2012թ. հուլիսի 19-ի ընտրության արդունքում բոլոր թեկնածուներին կողմ քվեարկած ընտրողների բացարձակ մեծամասնության քվեները ստանալու կապակցությամբ Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովը Բակո Սահակի Սահակյանին համարեց ընտրված Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության Նախագահ:

Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի նախագահ Ռաշիդ Պետրոսյանը հանձնաժողովի անունից երախտագիտություն հայտնեց կենտրոնական, տարածքային և տեղամասային ընտրական հանձնաժողովների անդամներին, միջազգային և տեղական դիտորդներին, լրագրողներին, կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի մամլո կենտրոնի աշխատակիցներին, հասարակական կազմակերպություններին, արտաքին գործերի նախարարության, պաշտպանության բանակի, ազգային անվտանգության, ոստիկանության և հակահրդեհային անվտանգության ծառայությունների, պետական կառավարման և տեղական ինքնակառավարման մարմինների, կապի, էլեկտրամատակարարման և սպասարկման ոլորտների այն աշխատողներին, որոնք աջակցել են ընտրական հանձնաժողովներին՝ ԼՂՀ Նախագահի ընտրության գործընթացը պատշաճ մակարդակով կազմակերպելու և անցկացնելու համար:

Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի նախագահը երախտագիտություն հայտնեց նաև ԼՂՀ բոլոր քաղաքացիներին, որոնք ԼՂՀ Նախագահի ընտրության քվեարկությանը ակտիվ մասնակցությամբ մեկ անգամ ևս հավաստեցին իրենց նվիրվածությունը Արցախի պետականության կայացման և ժողովրդավարության հետագա զարգացման գործին:

ԼՂՀ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի նախագահ՝
Ռ. ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ

Ճամբար-2012

«ԱՍՊԵՏ»-ՈՒՄ ԿՈՓՎՈՒՄ Է ՀԵՐԹԱԿԱՆ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

Բոլորեց ԼՂՀ կրթության և գիտության ու պաշտպանության նախարարությունների «Ասպետ» ռազմամարզական ճամբարի գործունեության 5-ամյակը: Կարճ ժամանակում «Ասպետը» համահայկական հեղինակություն ստացավ և Հայաստանից ու Սփյուռքից պատանիների այստեղ հանգստանալու բուռն ձգտումը վկայում է նրա անհրաժեշտության մասին: Մինչև բանակ զորակոչվելը ամառային արձակուրդների մի մասն այստեղ՝ դաշտային, ինչ-որ տեղ՝ էքստրեմալ պայմաններում, տարբեր վայրերից եկած իրենց հասակակիցների հետ անցկացնելով, որտեղ ոչ միայն հանգստանում են, այլև դպրոցում ռազմագիտությունից ձեռք բերած տեսական գիտելիքները զուգակցում գործնականի հետ, մարզվում, ապրում զինվորական կյանքի կարգացուցակին մոտ ռեժիմով, կազմում զինվորական ստորաբաժանումներ՝ դասակ ու վաշտ, որոնց հրամանատարները ՊԲ սպաներ են, իսկ ամենափոքր միավորման՝ ջոկի հրամանատարներն իրենք՝ ճամբարականներն են, ամեն առավոտյան կանգնում տողանի, կատարում ԼՂՀ օրհներգը, երեկոյան անվանականչ անում, օրը երկու անգամ հանդիսավոր երթով ու երգով շարանցում կատարում «Հաղթողներին չեն դատում», «Տղամարդ՝ նշանակում է զինվոր», «Ուժն է ծնում իրավունքը», «Քաջերի սերունդները քաջ են լինում» և այլ կարգախոսներով, իհարկե, ամեն պատանու երազանքը չէ: Եվ բոլորը չէ, որ հենց սկզբից հարմարվում են այս կարգացուցակին, բայց և հասկանում, որ կյանքի այդ փուլը պարտադիր պետք է անցնեն, հաղթահարեն դժվարությունները և կամքի ուժով, տոկունությամբ, վճռականությամբ իրենց արժանի տեղը գրավեն ընկերների շարքում, «մամայի բալիկ» չերևան: Հանրապետության հանրակրթական դպրոցի 10-րդ դասարանն ավարտած բոլոր տղաները պետք է անցնեն նաև այս «դպրոցով»: ՊԲ սպաները, որոնք կցված են ճամբարին, վստահեցնում են, որ ինչ սկսել է գործել «Ասպետը», բանակ զորակոչված երիտասարդներն ավելի կարգապահ են և հեշտ հարմարվող:

Հենց ապագա զինվորին վայել հատկանիշները տեսնելու ցանկությունն էր հուլիսի 13-ին՝ ռազմամարզական ճամբարի հանդիսավոր բացման օրը, «Ասպետ» բերել պետական ու ռազմական գործիչների, հյուրերի: Մեկնարկը տրվել էր հուլիսի 9-ին: Ճամբարի պետ, պահեստազորի մայոր Արսեն Հարությունյանը զեկուցում է Ազգային ժողովի նախագահ Աշոտ Ղուլյանին՝ հանդիսավոր բացմանը շարված լինելու մասին: Զեկույցն ընդունվելուց հետո, որին հետևում է ԼՂՀ օրհներգի կատարումը, դասակները հնչեցնում են իրենց ոգևորիչ կարգախոսները, որից հետո

սկսվում են ելույթները: ԼՂՀ ԿԳ նախարարության ռազմահայրենասիրական դաստիարակության բաժնի վարիչ Վալերի Գրիգորյանը ճամբարականներին խոստանում է հետաքրքիր առօրյա, ինչպես նաև տարվա ընթացքում ՆԶՊ-ից ստացած գիտելիքների գործնական կիրառում: Նրանց են սպասում ժամանակակից չափորոշիչներին համապատասխանող սպորտային ավանը, ֆուտբոլի, վոլեյբոլի և մեծ թենիսի մարզադաշտերը, լողատեղերը, հրաձգարանը, թենիսի սեղանները, ռազմամարզական գործիքներն ու հարմարանքները: Կկազմակերպվեն նաև համերգներ տարբեր համույթների մասնակցությամբ, տուրիստական արշավներ և էքսկուրսիաներ դեպի Գանձասար ու Ամարաս, Տիգրանակերտ, Շուշի և այլ տեսարժան վայրեր, ինչպես նաև կուլտ-մասսայական միջոցառումներ:

Ճամբարականներին ողջույնի խոսք է ասում ԱԺ նախագահը: Նա կարևորում է ճամբարային առօրյան, որի հետ կապված հուշերն անմոռաց են մնում մարդու կյանքում:

Իսկ պաշտպանության նախարար Մովսես Հակոբյանը համոզմունք է հայտնում, որ ճամբարը ծառայում է իր նպատակին. այն է՝ մատաղ սերնդին նախապատրաստել բանակային ծառայությանը, նրանց մեջ դաստիարակել ռազմահայրենասիրական ոգի: Մ. Հակոբյանը գոհունակություն է հայտնում, որ ճամբարում ընդգրկված են ՀՀ-ից երիտասարդներ, քանզի ինչպես Արցախյան պատերազմում, այնպես էլ այսօր, մեր հաղթանակները կերտում ենք միահամուռ ուժերով: Անշուշտ, նրանցից շատերը ծառայության բերումով մի քանի տարի հետո կվերադառնան և գուցե իրենց զինվորական պարտքը կատարեն նույն այս տարածքում:

Իսկ մայր Հայաստանից ճամբարականները Երևանի «Մխիթար Սեբաստացի» կրթահամալիրի ավելի քան 50 սաներն էին՝ տնօրեն Աշոտ Բլեյանի և այլ մանկավարժների հետ: Ա. Բլեյանը խոստովանեց, որ Հայաստանում նման ճամբար չկա, ուստի մեծ սիրով և ոգևորությամբ ընդունեցին ԼՂՀ ԿԳ նախարարության հրավերը, քանի որ այն նաև նոր համատեղ ծրագրերի սկիզբ կդառնա:

Զոհված ազատամարտիկների հարազատների միության նախագահ Գալյա Առստամյանը, ինչպես նախորդ տարիներին,՝ ճամբարի անփոփոխ պատվավոր հյուրն է: Նա իր մայրական օրհնությունը տվեց պատանիներին:

Ահա և հանդիսավոր պահը: Դասակներն իրենց հրամանատարների առաջնորդությամբ սկզբում երթով, հետո երգով շարանցում են կատարում: Բոլորը ձգված, հատու քայլերով, խրոխտ երգով յուրահատուկ քննություն են հանձնում: Նրանց մեջ են նաև Նախագահ Բակո Սահակյանի, ՊԲ շտաբի պետ Լևոն Մնացականյանի տղաները: Վերջինիս մյուս փոքր որդին հոր և պաշտպանության նախարարի հետ միասին հպարտորեն պատվի է առնում հանդիսավոր երթով անցնող եղբորը և ապագա մյուս զինվորներին:

Առաջին հերթափոխը՝ տասնօրյա ժամկետով, ավարտվեց: Գուցե պատանիներն ամեն անցնող օր օրացույցի վրա նշում էին, ինչպես բանակում: Բայց հետաքրքրությունն էլ գուցե նաև դրա մեջ է՝ լավ կատարել պարտականությունները և կարոտով սպասել տնեցիների հետ հանդիպմանը: Հուլիսի 19-ը երկրորդ հերթափոխի սկիզբն է: Սպասվում է, որ արցախցի ճամբարականներին կմիանան նաև սփյուռքահայ պատանիները, ինչպես նախորդ տարիներին էր: Իսկ երրորդ՝ վերջին խումբը կգա, ու այսպես ճամբարը կգործի մինչև օգոստոսի 9-ը: Հերթական սերունդը «Ասպետի» առօրյային նոր, գեղեցիկ շտրիխներ կավելացնի՝ ինքն էլ նորովի հասունանալով…

ՕՐԱԳԻՐ

ԳԱՆՁԱՍԱՐԻ ԶԱՆԳԵՐԻ ՂՈՂԱՆՋՆԵՐԻ ՆԵՐՔՈ

Հուլիսի 2-ից դպրոցականների առջև իր դռները բացեց ԼՂՀ կրթության և գիտության նախարարության «Գանձասար» ճամբարը: Մի քանի օր անց տեղի ունեցավ ճամբարի հանդիսավոր բացումը, որին ներկա էր ԿԳ նախարար Վլադիկ Խաչատրյանը: Նա պատմեց, թե ինչպես է ծնվել այդտեղ ճամբար ունենալու գաղափարը:

Անցյալ տարի մարտին ԼՂՀ նախագահ Բակո Սահակյանն իրեն հրավիրեց այդտեղ. նրա հետ էին

բարերար Լևոն Հայրապետյանը, որը կառուցել էր շենքը (սկզբում այն այլ նպատակի համար էր), Արցախի թեմի առաջնորդ Պարգև Սրբազանը, Գանձասարի հոգևոր հովիվ Տեր Գրիգոր քահանան: Նախագահը հարցրել էր այդտեղ ճամբար բացելու նպատակահարմարության մասին, ինչին նախարարը դրական է պատասխանել: Եվ Նախագահի հանձնարարականով անմիջապես սկսվել են շինարարական աշխատանքները: Մոտ 5 կիլոմետր անտառից աղբյուրի ջուրը հասցվել է տարածք, հիմնանորոգում է կատարվել, գույք պատվիրվել, ստեղծվել են հարմարավետության ժամանակակից պայմաններ:

Ճամբարն անցած տարի առաջինը հյուրընկալեց «Հայրենյաց պաշտ-

պան» ՀԿ երիտասարդական թևի ներկայացուցիչներին, այնուհետև ծմեռային արձակուրդներին` Երևանից Աշոտ Բլեյանի «Սեբաստիա» կրթահամալիրի սաներին և նրանց հետ միասին` դպրոցական օլիմպիադաներում հաղթած երկու տասնյակից ավելի արցախցի դպրոցականներին: Բայց ահա որպես դպրոցական ճամբար առաջին անգամ գործունեությունն սկսեց ս.թ. հուլիսի սկզբից:

Կրթության և գիտության նախարարը, մինչև հանդիսավոր բացման արարողությունը, ծանոթացավ շենքային պայմաններին: Ճամբարը գործում է ՊՈԱԿ-ի կարգավիճակով: Տնօրենը և սպասարկող անձնակազմը տեղացի են` Վանք գյուղից, իսկ մանկավարժական կազմը` ճամբարի պետի գլխավորությամբ` Ստեփանակերտից: Ճամբարը կգործի հինգ հոսքով` յուրաքանչյուրը տասնօրյա ժամկետով` ընդհանուր առմամբ ընդգրկելով շուրջ 400 դպրոցականների:

Ճամբարի բացումը տեղի ունեցավ հանդիսավոր արարողակարգով: Գանձասարի վանքն իր դարավոր գոյության ընթացքում, անշուշտ, միշտ երազել է նման պահի. հանդիսավոր քայլքով ներս է բերվում անկախ Արցախի դրոշը:

Արցախյան պատերազմի անմիջական մասնակից` Գանձասարի հոգևոր հովիվ Տեր Գրիգոր քահանան օրհնեց ճամբարը:

Այս ճամբարը մի առանձնահատկություն ունի. ամեն օր արթնանում է Գանձասարի եկեղեցու ղողանջներից: Երեխաներն այստեղ նաև հոգևոր դաստիարակություն են ստանում: Դաստիարակչուհի Մարինա Հակոբյանը, ով դպրոցում հայոց եկեղեցու պատմություն է դասավանդում, հաճելիորեն զարմացած էր երեխաների հոգևոր մղումից: Առանց պարտադրանքի նրանք օրը մի քանի անգամ մտնում են եկեղեցի, աղոթում: Եղել է պահ, որ դիսկոտեկ են կազմակերպել ճամբարում, բայց նրանք գերադասել են երեկոյան ժամերգությանը մասնակցել:

Ճամբարի առօրյան հարուստ է մարզամշակութային միջոցառումներով, նաև ծրագրից դուրս միջոցառումներ են կազմակերպվում, ինչպես, օրինակ, Լոս Անջելեսից Գանձասար այցելած դպրոցականների և ուսանողների հետ հանդիպումները, նրանց միջև անցկացված ինտելեկտուալ խաղը, ֆուտբոլային մրցումը: Այստեղ գործում է նաև հարուստ գրադարան, որից օգտվում են ճամբարականները:

«Գանձասար» ճամբարում անցկացրած օրերը սովորական չեն. մթնոլորտը լիցքավորված է աստվածային լույսով, որից ստացած էներգիան երեխաներին կուղեկցի բավական երկար ժամանակ...

Ս.ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ

ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ ՔՆՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻՑ ՀԵՏՈ

Դպրոցական վերջին զանգի ղողանջներն արդեն դարձել են հոգեթով հույզերով ներծծված անմոռաց հուշեր: Բայց քննություններին սպասող աշակերտների համար դեռ շարունակվում է սրտի տրոփանքը: Նրանք դեռ սպասում էին զանգի կանչին` ի մի բերելու իրենց ձեռք բերած գիտելիքները: Քննություններն էլ արդեն հուշ են դարձել, ասել է թե, իրոք, ուսումնական տարին շրջեց իր վերջին էջը:

Բայց յուրաքանչյուր ավարտուն գործ, որն ինքնին հաջորդ նմանատիպ գործի սկիզբ է, մտորումների տեղիք է տալիս: Ես երբ առիթ եմ ունենում բարձրաձայնել այս կամ հարցի շուրջ, առավել ևս, որ վերաբերում է կրթական համակարգի բարեփոխումներին, նպատակահարմար եմ գտնում խորհրդակցել գործին տարբեր կողմերից առնչվող մարդկանց հետ, լսել նրանց կարծիքները, քննարկել, կատարել եզրահանգումներ:

Լինելով շախմատի ուսուցիչների նախապատրաստական դասընթացներում` առիթը բաց չթողեցի քննությունների ընթացքի կազմակերպման, գնահատման գործող կարգի շուրջ մտորումներս կիսել ուսուցիչների, տնօրենների, ծնողների, նույնիսկ հոգեբան դասախոսի (հոգեբանական գիտությունների թեկնածու Լուսինե Ղարախանյանի) հետ: Զրուցակիցներիս ճնշող մեծամասնությունը համամիտ էր իմ դիտարկումներին:

Քննությունները դպրոցներում ընթանում են կրթության և գիտության նախարարության կազմած և հաստատված ժամանակացույցով (առարկաները և քննության օրերը), Գնահատման և թեստավորման կենտրոնի կազմած թեստերով: Սա օրինաչափ երևույթ է, այդ մասին խոսք լինել չի կարող: Խոսքը գնահատման մասին չէ: Նախարարությունը հայտնել է, որ գնահատման արդյունքները քննության հաջորդ օրը կհայտնվեն համացանցի համապատասխան կայքում: Փաստն այն է, որ մեր դպրոցների ճնշող մեծամասնությունը համացանցին միացված չէ: Ըստ ժամանակացույցի, հունիսի 7-ին 9-րդ դասարանում կենտրոնացված քննություն էր հայոց լեզու, գրականությունից: Անցավ 2-3 օր, սակայն քննության արդյունքները հայտնի չէին: Հունիսի 11-ին կենտրոնացված քննություն էր մաթեմատիկայից: Մեր երեխաները մեկնեցին Բերդաշեն: Նույնիսկ քննական կենտրոնում նրանք չիմացան դեռևս հունիսի 7-ին հանձնած քննության արդյունքները: Անցավ ևս մի քանի օր, բայց հանձնած երկու քննությունների մասին աշակերտը տեղյակ չէր:

Այս տարիքը մենք կենսաբանորեն բնորոշում ենք որպես երեխայի բուռն զարգացման շրջան: Երեխաները հայտնվել էին բարոյահոգեբանական նյարդային ցնցումների մեջ, չէին կարողանում կենտրոնանալ, տիրապետել իրենց, նախապատրաստվել հաջորդ քննությանը: Անընդհատ հոգեկան ապրումների, տագնապի մեջ էին: Արդյոք մանկավարժորեն, հոգեբանորեն ճի՞շտ ենք, երբ արհեստական կերպով նման վիճակի մեջ ենք դնում երեխային: Բնականաբար` ոչ: Քննության արդյունքներն ուշ իմանալը միաժամանակ զրկում է աշակերտին կամ ծնողին քննության մասին բողոքարկելու իրավունքից (բողոքարկել կարող ես քննությունից հետո, եռօրյա ժամկետում):

Վերջապես հայտնի դարձան քննության արդյունքները, որ իրենց հետ բերեցին նոր հիմնահարց. ո՞ր հարցերին աշակերտը պատասխանել է ճիշտ, որոնց` սխալ: «Չէ, չի կարող պատահել, ես շատ հարցերի էի պատասխանել, հաստատ համոզված եմ...»: Նման խոսակցություն կարելի է լսել շատ աշակերտներից (նա վերստին հոգեկան տագնապի մեջ է հայտնվել): Բայց ինչպե՞ս ապացուցել: Աշակերտը պետք է տեսնի իր աշխատանքը, որ համոզվի ճշտի և սխալի մեջ: Բայց ի՞նչ եղանակով, ճանապարհը ո՞րն է: Թվում է` այս ընթացակարգը շտկման տեղեր ունի: Մյուս քննությունն աշակերտները հանձնում էին իրենց դպրոցներում: Սակայն արդյունքներն էլի 1-2 օր ուշանում են: Թվում է` ձևաթերթիկի առկայության պայմաններում քննության աշխատանքների ստուգումը շատ ժամանակ չի խլում: Եթե քննական թեստերով ծրարի վրա գրված է` բացել ժամը 10-ին, իսկ քննության տևողությունը չի գերազանցում 150 րոպեն, ապա 2,5 ժամից ամեն ինչ ավարտված է: Ի՞նչն է խանգարում քննության արդյունքներով ծրարի վրա գրել` բացել ժամը 13-ին կամ 14-ին: Քննող հանձնաժողովը տեղյակ կլինի դրան, և օրվա երկրորդ կեսին հայտնի կդառնան քննության արդյունքները: Աշակերտը նույն օրը կիմանա իր հանձնած քննության արդյունքները, և սպասումի անտանելի ժամերը չեն կրծի նրա փխրուն նյարդերը: Եթե անգամ իմ նկատառումները մասնավոր, զուտ տարածքային բնույթ են կրում, այնուհանդերձ, չնչափելի թերություններ են, և վերացման ուղիներ պետք է փնտրել:

ԼԵՒՈՆ ԱՌԱՔԵԼՅԱՆ

ՊԱՏՐԱՍՏ ԵՆՔ ՇԱԽՄԱՏ ԱՌԱՐԿԱՅԻ ԴԱՍԱՎԱՆԴՄԱՆԸ

Հունիսի 21-24-ը կայացան ԼՂՀ հանրակրթական դպրոցների շախմատ առարկա դասավանդող ուսուցիչների վերապատրաստման դասընթացները: Մասնակցում էին Ստեփանակերտի, Մարտունու, Մարտակերտի և Քաշաթաղի շրջանների 83 ուսուցիչներ:

Դասընթացների նպատակն էր վերապատրաստել շախմատի բանիմաց ուսուցիչների, ովքեր կկարողանան համբերությամբ և մանկավարժա-հոգեբանական մոտեցմամբ դասավանդել կրտսեր օղակում:

Մեր` Մարտունու խմբի վերապատրաստման դասընթացները վարում էին ՀՀ շախմատի ակադեմիայի վերապատրաստող, ավագ դասախոս և «Շախմատ» դասագրքի խմբագրական խորհրդի անդամ, մաթեմատիկայի ուսուցիչ Սամվել Միսաիակյանը և հոգեբանական գիտությունների թեկնածու Լուսինե Ղարախանյանը:

Սամվել Միսաիակյանը մանրակրկիտ և հստակ բացատրեց` ինչպես պետք է դասավանդել շախմատ առարկան երկրորդ դասարանում, ինչպես զարգացնել աշակերտների մտավոր կարողությունները, ձևավորել և կազմակերպել նրանց ինքնուրույն գործունեության կարողություններն ու հմտությունները, զարգացնել ուշադրությունը, երևակայությունը, աշխատասիրությունը, նպատակասլացությունը, կամքի ուժը, հիշողությունը և, ամենակարևորը` «շախմատային համբերությունը»: Յուրաքանչյուր ուսուցիչ պետք է հավասար մոտեցում ցուցաբերի բոլոր աշակերտներին: Մանկավարժը պետք է կարողանա հոգեբանորեն ներթափանցել յուրաքանչյուրի ներքին աշխարհը, բացահայտել շախմատային կարողություններով օժտված աշակերտներին: Սամվել Միսաիակյանի հետ մենք բացահայտեցինք շախմատ խաղին վերաբերող մի շարք գաղտնիքներ:

Շախմատի հետ մեկտեղ մենք ուսումնասիրեցինք նաև հոգեբանություն: Այն շատ կարևոր է յուրաքանչյուր մանկավարժի, առավել ևս, կրտսեր օղակի` երկրորդ դասարանում դասավանդողներիս համար:

Լուսինե Ղարախանյանը շատ հստակ և մատչելի պատմեց, որ հոգեբանական գիտելիքներով զինելը կարևոր է համարվում այն առումով, որ շախմատի նկատմամբ ճանաչողական հետաքրքրությունների արթնացումն անմիջապես կապված է հոգեբանական գիտելիքների, կարողությունների և հմտությունների հետ: Շախմատ դասավանդող ուսուցչի համար հոգեբանական պատրաստվածությունն իսկապես կարևոր գործոն է, առավել ևս, նրա մանկավարժական համագործակցության համար: Շախմատի այս կամ այն ֆիգուրի վիճակի բացատրությունն անպայման զուգակցվում է գունեղ, պատկերավոր օրինակների հետ, որ խաղը դարձնում է հրապուրիչ, խթանում խաղալու ներքին մղումն ու մրցակցային ոգին:

Հոգեբանությունը մեզ շատ բան տվեց` ուսուցիչ-աշակերտ ճիշտ `փոխհարաբերություններից մինչև շախմատային խաղի նրբությունները: Եվ այն, որ պարտությունն անգամ հոգեբանորեն ճիշտ պետք է տանի երեխան, ակնհայտ էր: Շախմատի` որպես առարկայի, դասավանդումը նպաստում է խմբային մտածողության, մրցակցային ոգու ձևավորմանը: Չի կարելի շախմատը դիտել սոսկ որպես խաղ, քանզի այն ոչ թե փայտե խաղաքարերի, այլ մարդկանց պայքար է, իսկ այդ պայքարը պետք է լինի լիարժեք, ամբողջական` զերծ հիվանդագին նկրտումներից (եթե պարտություն է):

Իսկ հանրապետական կարգի մրցավար, Սյունիքի մարզի շախմատի ֆեդերացիայի պատասխանատու քարտուղար, Սյունիքի մարզի դպրոցների լիազոր ներկայացուցիչ Սամվել Մարգարյանը շատ հետաքրքիր պատմություններ արեց հայտնի շախմատիստների կյանքից, շախմատի ժամացույցներից, առաջին մրցումներից, պատասխանեց շախմատի բնագավառին վերաբերող ու մեզ հուզող շատ հարցերի:

Երկօրյա պարապմունքներից հետո հանձնեցինք քննություն: Բոլորս ոգևորված էինք և տրամադրված, քանզի վերապատրաստման դասընթացները մեզ համար շատ օգտակար էին և հետաքրքիր:

Ուզում եմ բոլոր մասնակիցներիս անունից շնորհակալություն հայտնել թե՛ դասավանդած ուսուցիչներին, թե՛ ԼՂՀ կրթության և գիտության նախարարությանը, ովքեր իրենց ուսերին վերցրին այդ դժվարին, բայց օգտակար բեռը և կազմակերպեցին նման դասընթացներ:

Հուսով ենք, դրանք կվերածվեն ավանդույթի, և շախմատ առարկան կդասավանդվի ոչ միայն կրտսեր օղակում, այլ նաև բարձր դասարաններում:

Նարա ՂՈՒԼՅԱՆ
Թաղավարդ-Կալերի հիմնական դպրոցի դասվար

ՀԱՇՎԵՏՎՈՒԹՅՈՒՆ

ԼՂՀ ԿԳՆ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ՏԵՍՉՈՒԹՅԱՆ 2011-2012 ՈՒՍՏԱՐՎԱ ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ ԿԱՏԱՐԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

Դասալսումները՝ ուշադրության կենտրոնում

ԼՂՀ կրթության և գիտության նախարարության կրթության պետական տեսչությունը 2011-2012 ուստարվա ընթացքում, հավատարիմ մնալով իր սկզբունքներին ու վերցրած կուրսին, նպատակաուղղված ու լայնամասշտաբ աշխատանքներ է իրականացրել «Կրթության պետական տեսչության մասին» ԼՂՀ օրենքով և տեսչության կանոնադրությամբ ամրագրված՝ տեսչության խնդիրների ու նպատակների, գործառույթների, ինչպես նաև «Քաղծառայության մասին» ԼՂՀ օրենքով և քաղծառայողի պաշտոնի անձնագրով սահմանված իրավունքների ու պարտականությունների շրջանակներում:

Այս հաշվետվությունը ժամանակահատվածի առումով լրիվությամբ տարբերվում է նախորդ տարիների հաշվետվություններից: Ինչի՞ մասին է խոսքը: Բանն այն է, որ տեսչությունը իր աշխատանքների մասին հաշվետվությամբ հանդես է գալիս տարին մեկ անգամ (ֆինանսական տարվա կտրվածքով) կամ երկու անգամ, 6-ամսվա կտրվածքով՝ կանգ առնելով երկու ուսումնական տարիների մեկական կիսամյակներում տեսչության կողմից կատարված աշխատանքների վրա: Վերջինը, մեր կարծիքով, այնքան էլ նպատակահարմար չէ, քանզի նրանում խոսքը գնալու է նախորդ ուստարվա 2-րդ և նոր ուստարվա 1-ին կիսամյակներում տեսչության կողմից կատարված աշխատանքների մասին: Նման մոտեցումը տեսչության կողմից կատարված աշխատանքների մասնատվածություն, տարանջատում է նշանակում: Այդ բացը վերացնելու համար, նախարարի համաձայնությամբ, տեսչության կողմից կատարված աշխատանքների մասին հաշվետվությունն ընթերցողներին կներկայացվի ուսումնական տարվա կտրվածքով: Նման ձևաչափով հաշվետվությամբ տեսչությունը հանդես է գալիս առաջին անգամ:

2011-2012 ուսումնական տարին նշանակալից էր ոչ միայն այն առումով, որ բարեփոխվող դպրոցը տվեց իր առաջին շրջանավարտներին, այլ նաև նրանով, որ այդ ուսումնականը կրթության պետական տեսչության համար հոբելյանական էր, 5-րդը՝ տեսչության ստեղծման օրվանից:

Որպես տեսչապետ՝ նախքան հաշվետու ժամանակահատվածում կատարած աշխատանքների մասին խոսելը, ուզում եմ հատուկ շեշտած լինել, որ իր գործունեության 5-րդ՝ հոբելյանական ուսումնական տարին տեսչությունն անցկացրեց յուրահատուկ եռանդով ու նվիրվածությամբ՝ հաղթահարելով իր ճանապարհին ծառացած ցանկացած արգելք ու դժվարություն՝ պայմանավորված մի շարք օբյեկտիվ և սուբյեկտիվ պատճառներով և դրանով իսկ իր համեստ ներդրումը բերեց կրթական ոլորտում իրականացվող բարեփոխումների գործընթացին ու մեր ազատ, անկախ երիտասարդ պետության անվտանգության ապահովմանն ու շենացմանը:

Հոբելյանական ուսումնական տարին մեզ՝ պետական տեսուչներիս համար անցավ շատ արագ և աննկատ, ինչի պատճառը նպատակասլաց ու պլանաչափ կոլեկտիվ աշխատանքն է:

Հաշվետու ժամանակահատվածում տեսչությունն առաջնորդվել է ԼՂՀ ԿԳ նախարարի կողմից հաստատված գործունեության հստակ ծրագրով, որը կազմվում էր ոչ միայն տարվա, այլև յուրաքանչյուր ամսվա կտրվածքով:

Իմ վերջին հաշվետվությունը տեսչության կողմից կատարված աշխատանքների մասին ընդգրկել է 2011թ. հունվար-հունիսն ընկած ժամանակահատվածը: Այն հրատարակվել է «Լուսարար» պաշտոնաթերթի 2011թ. հուլիսի 25-ի համարում, հետևապես այս հաշվետվությունն ընդգրկելու է 2011թ. հուլիսից 2012թ. հուլիսն ընկած ժամանակահատվածը կամ, ինչպես և վերնագրված է, 2011-2012 ուսումնական տարին ամբողջությամբ:

Հաշվետու ժամանակահատվածի աշխատանքային ծրագիրն ու պլանները ծանրաբեռնվածության տեսակետից ոչ միայն չէին զիջում նախորդներին, այլև ուղիղ հակառակը, դրանք ավելի էին հագեցված ու տարաբնույթ դարձած:

Տեսչության յուրաքանչյուր աշխատող քաջ գիտակցում է, թե ինչ է անում և ինչի համար է անում: Մեզ հաջողվել է բոլորին համախմբել մի գաղափարի շուրջ, այն է՝ անմնացորդ նվիրվել մատաղ սերնդի ուսուցման ու դաստիարակության պատվաբեր գործին, անել ամեն հնարավորը՝ ազնիվ անուն ձեռք բերելու, մանկավարժների սիրուն ու հարգանքին արժանանալու համար: Հենց միասնական գաղափարի շուրջ բռունցքվելն օգնեց տեսչությանը ոչ միայն 100 տոկոսով իրականացնել նախատեսված միջոցառումներն ու ստուգումները, այլ նաև կյանքի կոչել մի շարք լրացուցիչ հանձնարարականներ՝ տրված ԼՂՀ ԿԳ նախարարի կողմից:

Տեսչությունը որպես կանոն իր հնարավոր մասնակցությունն է բերել նախարարության կողմից կազմակերպված յուրաքանչյուր միջոցառման: Տեսչության պետը, ավագ պետական տեսուչները, ինչպես նաև «Տարվա լավագույն դպրոց», «Տարվա լավագույն մանկավարժական փորձ», «Տարվա լավագույն դաստիարակ» և այլ միջոցառումների անցկացման հանձնաժողովների անդամ հանդիսացող պետական տեսուչները իրենց մասնակցությունն են բերել նշված մրցույթների անցկացման աշխատանքներին:

Ինչպես ամեն տարի, այս ուսումնականում էլ տեսչությունն անմասն չի մնացել ԼՂՀ դպրոցականների 2012թ. առարկայական օլիմպիադայի կազմակերպման ու անցկացման աշխատանքներից՝ սկսած շրջանային փուլի առաջադրանքների կազմումից, վերջացրած հանրապետական փուլի առաջադրանքների ստուգումը:

Տեսչությունը սերտորեն համագործակցել է ոչ միայն նախարարության ԿԳ վարչության, այլև բոլոր բաժինների, «Գնահատման և թեստավորման կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի հետ: Տեսչության անդամները հանդես են եկել խորհրդատվություններով ԳԹԿ-ի կողմից փորձնական քննությունների անցկացման համար թեստային առաջադրանքների կազմման աշխատանքներում, որպես նախարարի լիազոր ներկայացուցիչ՝ մասնակցել են 2011-2012 ուստարվա ավարտական, պետական ավարտական ու միասնական քննություններին: Պետական տեսուչներն իրենց մասնակցությունն են բերել օգոստոսյան խորհրդակցություններին, ղեկավարել առարկայական մասնախմբերի աշխատանքները, ուսուցիչներին ծանոթացրել ուսումնական պլաններում և գործածության մեջ մտած նոր դասագրքերում առկա նորամուծություններին ու փոփոխություններին:

Տեսչության պետը և մի քանի տեսուչներ եղել են «Մեր դպրոցը» հաղորդաշարի հյուրերը, որտեղ արծարծվել են նոր դասագրքերի հետ կապված խնդիրները: 2012թ. նախաշեմին կազմվել ու նախարարի հաստատմանն են ներկայացվել ԿՊ տեսչության 2012թ. աշխատանքային ծրագրի ու դրա հետ կապված տրանսպորտային ծախսերի մասին հաշվարկների նախագծերը: Ս.թ. հուլիսի 1-ի դրությամբ ավարտել ու նախարարության ֆինանսատնտեսական բաժնին ենք հանձնել կրթության պետական տեսչության բարեփոխումների միջնաժամկետ ծրագրերը 2013-2015 թվականների համար՝ համապատասխան տրանսպորտային ծախսերի հաշվարկներով:

Պետական տեսուչները, բացի քաղաքացիական ծառայության պաշտոնի անձնագրով սահմանված պարտականությունների կատարման ուղղությամբ տարվող աշխատանքներից, իրականացնում են նաև այլ բնույթի մեթոդամանկավարժական ու հասարակական գործունեություն: Նրանք ակտիվորեն մասնակցել են ԼՂՀ անկախության հռչակագրի ընդունման, Շուշիի ազատագրման և ԼՂՀ պաշտպանության բանակի ստեղծման 20-ամյակի կապակցությամբ ձեռնարկված բոլոր միջոցառումներին՝ «Անկախության դաս», «Արիության դաս» և այլն:

2012թ. մարտի 26-30-ը ԼՂՀ հանրակրթական դպրոցներում անց է կացվել արդեն ավանդույթ դարձած «Ռուսական խոսքի օրեր» ամենամյա միջոցառումը (կազմակերպիչ՝ պետական տեսուչ Ռ. Օսիպով): Մեկ այլ պետական տեսչի՝ Ա. Պետրոսյանի կողմից ընդհանրացվել ու արդեն հրատարակման է ներկայացված Ստեփանակերտ քաղաքի Ե. Չարենցի անվան հիմնական դպրոցի լավագույն դասվարներից մեկի՝ Լյուդմիլա Բեգլարյանի աշխատանքային փորձը:

Տեսչության պետը ԱրՊՀ խորհրդի, նախարարության լիցենզավորման և ատեստավորման հանձնաժողովի անդամ է, «Գնահատման և թեստավորման կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի խորհրդի նախագահը: Մի քանի տեսուչներ նախարարի համապատասխան հրամաններով ընդգրկված են եղել ԱրՊՀ, «Մեսրոպ Մաշտոց» համալսարանների և Շուշիի հումանիտար քոլեջի պետական ավարտական քննությունների քննական հանձնաժողովների կազմում՝ որպես նախագահ կամ անդամ:

Վերը նշված աշխատանքներից զատ՝ հաշվետու ժամանակահատվածում տեսչության մտահոգության առարկան, ինչպես միշտ, եղել է օրենքով ամրագրված՝ տեսչության վրա դրված հիմնական գործառույթների՝ ստուգումների, ուսումնասիրությունների անցկացումը հանրակրթական հաստատություններում, արհեստագործական ուսումնարաններում ու նախադպրոցական հիմնարկներում: Բոլոր ստուգումները՝ թեմատիկ թե համակողմանի, ուղեկցվել են համապատասխան մեթոդական ու մասնագիտական օգնության ցուցաբերմամբ: Որպես կանոն՝ ստուգումների արդյունքների վերաբերյալ տեսչական հանձնաժողովների կողմից կազմվել են տեղեկանքներ համապատասխան հանձնարարականներով և առաջարկություններով, ու մեկական օրինակ ուղարկվել շրջվարչակազմերի և Ստեփանակերտի քաղաքապետարանի կրթության բաժիններ ու կրթական հաստատություններ՝ որպես գործողությունների ծրագիր առաջնորդվելու համար:

Հանրապետության կրթական հաստատությունների ղեկավարման և ուսումնադաստիարակչական աշխատանքների կազմակերպման գործընթացում նախարարության կողմից իրականացվող բարեփոխումների նկատմամբ համապատասխան վերահսկողություն ու անհրաժեշտ մեթոդական օգնություն ցուցաբերելու նպատակով կրթության պետական տեսչության կողմից հարկ եղած դեպքում կրթության և գիտության վարչության և այլ հաստատությունների ճանաչված մասնագետների ներգրավմամբ 2011-2012 ուստարվա ընթացքում իրականացվել են 52 հանրակրթական դպրոցների, 7 նախադպրոցական հիմնարկների, 2 ՄՊՍԿ-ների համակողմանի և 5 տասնյակից ավել թեմատիկ ստուգումներ, որոնց արդյունքներով համապատասխան առաջարկություններ են արվել աշխատանքներում տեղ գտած սխալների ու թերությունների վերացման, կրթության ոլորտում պետական քաղաքականության անշեղորեն իրականացման վերաբերյալ:

Հաշվետու ժամանակահատվածում (2011թ. սեպտեմբերից 2012թ. հուլիս) տեսչության կողմից ստուգված 52 հանրակրթական դպրոցներ (ընդ որում, 31-ը՝ համակողմանի, 21-ը՝ թեմատիկ), կազմում են գործող դպրոցների 24%-ը, 7 նախադպրոցական հիմնարկները՝ առկա նախադպրոցական հիմնարկների 20%-ը, 2 ՄՊՍԿ-ները՝ 33%-ը: Նշված հիմնարկներին միաժամանակ ցուցաբերվել է մեթոդական ու մասնագիտական օգնություն:

Ստորև բերվում են տեսչավորման ենթարկված բոլոր կրթական հաստատությունների ցուցակներն ըստ վարչատարածքային միավորումների.

ք. Ստեփանակերտ

1. Հայկ Բալասանյանի անվան հ. 5 հիմնական դպրոց (համակողմանի)
2. Ե. Չարենցի անվան հ. 7 հիմնական դպրոց (համակողմանի)
3. Հ. Թումանյանի անվան հ. 9 հիմնական դպրոց (թեմատիկ)
4. Ա. Սախարովի անվան հ. 8 ավագ դպրոց (թեմատիկ)
5. Վ. Ջհանգիրյանի անվան հ. 11 ավագ դպրոց (թեմատիկ)
6. Ե. Չարենցի անվան հ. 7 հիմնական դպրոց (թեմատիկ, գրավորների անցկացում՝ կրկնակի, մի շարք առարկաներից)
7. Ստեփանակերտի հանրապետական ՄՊՍԿ (համակողմանի)
8. Ստեփանակերտի հ. 1-12 և ֆիզմաթ դպրոց տարբեր նպատակներով ստուգայցեր

Ասկերանի շրջան

1. «Ասկերանի Էդմոն Բարսեղյանի անվան միջնակարգ (ավագ հոսքային) դպրոց» ՊՈԱԿ (համակողմանի)
2. Պատարայի միջնակարգ դպրոց (համակողմանի)
3. Խանցքի միջնակարգ դպրոց (համակողմանի)
4. Լեռնավանի Ա. Ավագյանի անվան միջնակարգ դպրոց (համակողմանի)
5. Կարմիր գյուղի Գ. Ավետյանի անվան միջնակարգ դպրոց (համակողմանի)
6. Շոշի Ս. Աբրահամյանի անվան միջնակարգ դպրոց (համակողմանի)
7. Ասկերանի և Այգեստանի դպրոցների կրկնակի (թեմատիկ) ստուգում՝ ստուգողական գրավորների անցկացում հայոց լեզու, մաթեմատիկա, ռուսաց լեզու և մայրենի առարկաներից
8. Այգեստանի մանկապարտեզ (համակողմանի)
9. Ավետարանոցի մանկապարտեզ (համակողմանի)

Մարտունու շրջան

1. Կաղարծու Հ. Բեգլարյանի անվան միջնակարգ դպրոց (համակողմանի)
2. Պառավաթումբի տարրական դպրոց (համակողմանի)
3. Կարմիր Շուկայի միջնակարգ դպրոց (համակողմանի)
4. Թաղավարդի Ա. Գրաշու անվան միջնակարգ դպրոց (համակողմանի)
5. Թաղավարդ-Կալերի հիմնական դպրոց (համակողմանի)
6. Ճարտարի Հ. Հարությունյանի անվան հ. 2 հիմնական դպրոց (համակողմանի)
7. Ճարտարի Ա. Հայրապետյանի անվան հ. 3 հիմնական դպրոց (համակողմանի)
8. Սոսի, Մաճկալաշենի և Բերդաշենի մանկապարտեզներ (համակողմանի)

Մարտակերտի շրջան

1. Ջագլիկի միջնակարգ դպրոց (համակողմանի)
2. Չլդրանի միջնակարգ դպրոց (համակողմանի)
3. Կիչանի միջնակարգ դպրոց (համակողմանի)
4. Ներքին Հոռաթաղի միջնակարգ դպրոց (համակողմանի)
5. Կոճողոտի Ս. Դանիելյանի անվան միջնակարգ դպրոց (համակողմանի)
6. Նոր Սեյսուլանի միջնակարգ դպրոց (համակողմանի)
7. Նոր Այգեստանի միջնակարգ դպրոց (համակողմանի)
8. Ծմակահողի Ա. Իոսիֆյանի անվան հիմնական դպրոց (համակողմանի)
9. Շահմասուրի հիմնական դպրոց (համակողմանի)

Հադրութի շրջան

1. Ակնաղբյուրի Վ. Աղաջանյանի անվան միջնակարգ դպրոց (համակողմանի)
2. Քուրաթաղի հիմնական դպրոց (թեմատիկ)
3. Հադրութի ՄՊՍԿ (համակողմանի)

Քաշաթաղի շրջան

1. Աղավնոյի Գ. Նժդեհի անվան միջնակարգ դպրոց (համակողմանի)
2. Սուսի միջնակարգ դպրոց (համակողմանի)
3. Կումայրիի միջնակարգ դպրոց (համակողմանի)
4. Քաշունիքի միջնակարգ դպրոց (համակողմանի)
5. Բերձորի հ. 1 և Վ. Ջատիկյանի անվան հ. 2 միջնակարգ դպրոցներ (նախարարի հատուկ հանձնարարականով ստուգում)

Շուշիի շրջան

1. Շուշիի Մուրացանի անվան ավագ դպրոց (թեմատիկ)
2. Շուշիի ՀՕՄ մանկապարտեզ (համակողմանի)

Շահումյանի շրջան

1. Ականաբերդի միջնակարգ դպրոց (համակողմանի)

Տեսչությունը, ինչպես միշտ, կարևորելով կրթական բարեփոխումների ընթացքը, ամեն ինչ արել է՝ ցանկացած ստուգում դարձնելու ավելի նպատակային և արդյունավետ, հակառակ պարագայում տեսչական ստուգումները կվերածվեին ինքնանպատակ գործողության, ինչը անթույլատրելի է:

Հաշվետու ժամանակահատվածում կրկին ուշադրության կենտրոնում է եղել ավագ դպրոցներում տիրող վիճակը: Ինչպես և նախորդ տարի, այս տարի էլ տեսչության պետի ղեկավարությամբ բոլոր տեսուչների մասնակցությամբ թեմատիկ ստուգումներ են իրականացվել Ստեփանակերտի Ա. Սախարովի անվան հ. 8, Վ. Ջհանգիրյանի անվան հ. 11 և Շուշիի Մուրացանի անվան

☞4

ՀԱՇՎԵՏՎՈՒԹՅՈՒՆ

5☞ ավագ դպրոցներում: Ստուգումների արդյունքները նախ ընդհանրացվել են նախարարի մոտ հրավիրված խորհրդակցությունում, իսկ այնուհետև՝ նաև հ. 8 ավագ դպրոցի մանկավարժական կոլեկտիվի հետ՝ կապված նշ-ված դպրոցում տեղ գտած մի շարք անցանկալի երևույթների հետ: Ապրիլի 19-ին հ. 8 ավագ դպրոցում կայացած սեմինար-խորհրդակցությանը, որը վարել է ԼՂՀ ԿԳ նախարար Վ. Խաչատրյանը, ներկա էին փոխնախարար Ս. Ասրյանը, Ստեփանակերտի քաղաքապետարանի կրթության բաժնի վարիչ Կ. Մարգարյանը, ԿՊ տեսչության պետ Ս. Արզումանյանի գլխավորությամբ բոլոր պետական տեսուչները:

Փորձը ցույց է տալիս, որ նման կարգի սեմինար-խորհրդակցությունների անցկացումը ոչ միայն անհրաժեշտ է, այլ նաև օգտակար: Հետագայում տեսչությունը շարունակելու է իր գործունեության ընթացքում հնարավորինս հաճախակի դարձնել նախարարի և կրթական համակարգի այլ պատասխանատուների մասնակցությամբ քննարկումների անցկացումը:

Ուրախալի է այն հանգամանքը, որ տեսչական համակողմանի ստուգումների արդյունքների քննարկումների ժամանակ մանկավարժական խորհրդի նիստերին շարունակում են իրենց մասնակցությունը բերել շրջվարչակազմերի, Ստեփանակերտի քաղաքապետարանի կրթության բաժինների վարիչներ, շրջվարչակազմի ղեկավարներ, ԼՂՀ ԿԳ նախարարն ու փոխնախարարը:

Եթե նախորդ ուստարում տեսչության կողմից իրականացվել են մի շարք դպրոցների արտապլանային, հանկարծակի ստուգումներ, ինչը շատերի մոտ զարմանք է առաջ բերել, ապա այս անգամ այլ նորամուծություններ են ձեռնարկվել:

Մի շարք դպրոցներում՝ Ստեփանակերտի հ. 7 հիմնական, Ասկերանի շրջանի Այգեստանի և Ասկերանի էդ. Բարսեղյանի անվան հոսքային միջնակարգ դպրոցներում ստուգումներն ավարտելուց 3-4 ամիս հետո մի շարք առարկաներից՝ կրտսեր օղակում մայրենիից և մաթեմատիկայից, 4-12-րդ դասարաններում՝ հայոց, ռուսաց և օտար լեզուներից ու մաթեմատիկայից տրվել են կրկնակի տեսչական գրավոր աշխատանքներ: Դրանով փորձում էինք ստուգել, թե ինչպես են ուսուցիչների կողմից կյանքի կոչվում պետական տեսուչների կողմից տրված առաջարկություններն ու դիտողությունները: Ամփոփելով արդյունքները՝ պարզվել է, որ դրական տեղաշարժերն, անշուշտ, ակնհայտ են, բայց, ցավոք, ոչ բոլոր առարկաներից և ոչ բոլորի մոտ, ինչը, մեր կարծիքով, վկայում է այն մասին, որ աշակերտներին խոր ու կայուն գիտելիքներ հաղորդելը 2-3 ամսում լուծելու խնդիր չէ. այն պահանջում է մշտական քրտնաջան, նվիրումով աշխատանք թե՛ դասավանդող ուսուցիչների, թե՛ սովորողների կողմից, հակառակ պարագայում գոհացուցիչ արդյունք չենք ունենա:

Ելնելով վերոբերյալից՝ կոչ եմ անում բոլոր ուսուցիչներին ձգտել հաղթահարել առկա բոլոր դժվարություններն ու աշխատել նորովի, զբաղվել ինքնակրթությամբ, աշխատել սովորողներին կրթել ու դաստիարակել առարկայական կրթական չափորոշիչների պահանջներին համապատասխան: Երկար տարիների իմ տեսչական աշխատանքի փորձը բերում է այն համոզման, որ ներդպրոցական վերահսկողությունը ինքնանպատակ կլիներ՝ առանց տնօրենության կողմից անցկացվող պլանային, սիստեմատիկ դասալսումների: Դա ավելի հրատապ է դառնում հանրակրթության ոլորտում կրթական բարեփոխումների ներկա փուլում: Առանց տնօրենության անդամների կողմից որակյալ դասալսումների, անհնարին է դառնում ուսուցչի ատեստավորման կարգի պահանջների ճիշտ կատարումը:

Անչափ կարևորելով դասալսումների դերը թե՛ ներդպրոցական վերահսկողության և թե՛ ուսուցիչների ատեստավորման գործում՝ հաշվետու ժամանակահատվածում, ինչպես նախորդ ուստարում նախարարության կրթության պետական տեսչությունը դրանք պահել է ուշադրության կենտրոնում:

Եթե 2009-2010 ուստարվա ընթացքում տեսչության կողմից ստուգվել են միայն Ստեփանակերտի դպրոցների ղեկավարների կողմից կատարված դասալսումները, 2010-2011 ուստարում՝ ընտրովի, հանրապետության բոլոր շրջաններից շուրջ 140 ղեկավար աշխատողների դասալսում, ապա այս անգամ տեսչապետը, կատարելով 2011թ. ուսուցիչների օգոստոսյան խորհրդակցությունների ժամանակ նախարարին տված իր խոստումը, ձեռնարկել է նախադեպը չունեցող քայլ՝ ստուգելով ԼՂՀ գործող բոլոր 215 հանրակրթական դպրոցների թվով 480 տնօրենների ու նրանց տեղակալների կողմից կատարված դասալսումների քանակն ու որակը (տես աղյուսակը): Վերլուծելով նախորդ տարիների և այս ուստարում դպրոցների ղեկավարների կողմից կատարված դասալսումների աղյուսակները՝ միանշանակ կարելի է անել հետևյալ եզրահանգումները.

1. նման ստուգումներն, անշուշտ, բարձրացնում են ղեկավար աշխատողների պատասխանատվությունը.

2. բավականին դրական տեղաշարժ է նկատվում առանձնապես այն տնօրենների ու նրանց տեղակալների մոտ, որոնք մեկ անգամ ստուգվել, զգուշացվել կամ վարչական վարույթի են ենթարկվել.

3. կան և այնպիսի անպատասխանատու ղեկավարներ, որոնք, մեղմ ասած, մատների արանքով են նայում իրենց գլխավոր պարտականություններից մեկի՝ դասալսումների իրականացմանը թե՛ քանակական և թե՛ որակական առումով.

4. աղյուսակից ակնհայտ երևում է, որ բավականաչափ բարձր են Ստեփանակերտ քաղաքի դպրոցների ղեկավարների դասալսումների ցուցանիշները, պլանային առաջադրանքները վատ չեն կատարել նաև մյուս վարչատարածքային միավորումների դպրոցների ղեկավարների մեծ մասը, բայց քիչ չեն նաև աշխատանքում թերացած ընկերները.

5. աղյուսակում բերված թվերն ահագին նյութ են տալիս կրթության բաժինների վարիչներին ամեն մի դպրոցի տնօրենության աշխատանքի վերլուծություն կատարելու և օբյեկտիվ գնահատական տալու համար:

Որպես տեսչապետ՝ նպատակահարմար եմ գտնում հանձնարարել կրթության բաժինների բոլոր վարիչներին կատարել վերլուծություններ, ձեռնարկել կոնկրետ քայլեր դպրոցների ղեկավարների պատասխանատվությունն էլ ավելի բարձրացնելու համար և տրված հանձնարարականի կատարման ընթացքի մասին զեկուցել ուսուցիչների օգոստոսյան խորհրդակցությունների ժամանակ, որտեղ ներկա կլինեն համակարգի ղեկավար ու պատասխանատու աշխատողներ:

Կարծում եմ նաև, որ աղյուսակը լայն հնարավորություն է ընձեռում հենց իրենց՝ ղեկավարներին, համեմատություններ անելու, ինքնագնահատական տալու համար:

Անշուշտ, նման աշխատանքները տեսչության կողմից շարունակական են լինելու, բայց ցանկալի կլիներ, որ կրթության բաժիններն էլ իրենց հերթին լուրջ ուշադրություն դարձնեն այդ աշխատանքներին: Առայժմ նման աշխատանքներ իրականացվում են միայն Հադրութի շրջվարչակազմի կրթության բաժնի (վարիչ Է. Պետրոսյան) կողմից:

Հաշվետու ժամանակահատվածում՝ որպես կանոն, ինչպես դասալսումների պարագայում, այնպես էլ համակողմանի ստուգումների ժամանակ տեսչական հանձնաժողովի կողմից իր իրավասությունների սահմաններում ստուգվող կրթական հաստատությանը տրվում են համապատասխան որակական գնահատականներ ու հանձնարարականներ, անհրաժեշտության դեպքում հանդես գալիս առաջարկություններով՝ մեղավորներին պատասխանատվության ենթարկելու համար: Ցավոք, այս ուսումնականում ևս ստիպված էինք որոշ ղեկավարների նկատմամբ ձեռնարկել կոշտ քայլեր՝ ընդհուպ մինչև զբաղեցրած պաշտոնից ազատումը:

Ստուգված հանրակրթական դպրոցներից ուսումնադաստիարակչական աշխատանքների համեմատաբար բարձր դրվածք է արձանագրվել Ստեփանակերտ քաղաքի Հ. Բալասանյանի անվան հ. 5 (տնօրեն՝ Վ. Ղազարյան) և Ե. Չարենցի անվան հ. 7 հիմնական (տնօրեն՝ Ա. Պողոսյան), Ասկերանի շրջանի Շոշի Ս. Աբրահամյանի անվան միջնակարգ (տնօրեն՝ Հ. Հարությունյան), Պատարայի միջնակարգ (տնօրեն՝ Ա. Ջհանգիրյան), Մարտակերտի շրջանի Ներքին Հոռաթաղի Գ. Գրիգորյանի անվան միջնակարգ (տնօրեն՝ Մ. Դավթյան), Հադրութի շրջանի Ակնաղբյուրի Վ. Ամիրջանյանի անվան միջնակարգ (տնօրեն՝ Լ. Ասրյան), Շահումյանի շրջանի Ականաբերդի միջնակարգ (տնօրեն՝ Ն. Օսիպյան), Մարտունու շրջանի Թաղավարդ-Կալերի հիմնական (տնօրեն՝ Մ. Սահակյան), Ճարտարի Հ. Հարությունյանի անվան հ. 2 հիմնական (տնօրեն՝ Մ. Արզումանյան) դպրոցներում, չնայած սովորողների ուսման որակի ներկա վիճակը նշված դպրոցներում էլ միայն վերապահումով կարելի կլինի գոհացուցիչ համարել:

Համակողմանի և թեմատիկ ստուգումների ընթացքում տեսչական հանձնաժողովների ու խմբերի կողմից մի շարք դպրոցներում տիրող գործերի ընդհանուր վիճակը գնահատվել է անբավարար: Ցավալի է, բայց փաստ, որ այդ ցուցակում հայտնվել են համակողմանի ստուգման ենթարկված 31 դպրոցից 6-ը կամ 20 տոկոսը: Այդ թվում՝ Ասկերանի շրջանի Հովսեփավանի հիմնական (տնօրեն՝ Անժելա Էլիբեկյան), «Ասկերանի էդմոն Բարսեղյանի անվան միջնակարգ (ավագ հոսքային) դպրոց» ՊՈԱԿ (տնօրեն՝ Ռոմելա Գրիգորյան) և Խանցքի հիմնական (տնօրեն՝ Է. Աբրահամյան), Քաշաթաղի շրջանի Բերձորի Վ. Ջատիկյանի անվան հ. 2 միջնակարգ (տնօրեն՝ Ժիրայր Հակոբյան), Մարտունու շրջանի Կարմիր Շուկայի միջնակարգ (տնօրեն՝ Էդիկ Բադասյան) և Մարտակերտի շրջանի Կոճողոտի Ա. Դանիելյանի անվան միջնակարգ (տնօրեն՝ Կամո Հայրյան) դպրոցները:

Նշված 6 դպրոցներից 3-ի՝ Հովսեփավանի, Ասկերանի և Բերձորի հ. 2, տնօրենների գործունեության մեջ վեր են հանվել պաշտոնական դիրքի չարաշահումների դեպքեր, ինչը հիմք է տվել տեսչությանը հանդես գալու կոնկրետ առաջարկություններով այդ տնօրեններին պաշտոնաթող անելու վերաբերյալ:

Այս ամենի արդյունքում տնօրեններ Ա. Էլիբեկյանը, Ռ. Գրիգորյանը և Ժ. Հակոբյանը անհապաղ ազատվել են զբաղեցրած պաշտոններից, ընդ որում, առաջին 2-ը ամբողջությամբ վերականգնել են պետությանը հասցված վնասը:

Հիշեցման կարգով ավելացնեմ նաև, որ Հովսեփավանի հիմնական և «Ասկերանի էդմոն Բարսեղյանի անվան միջնակարգ (ավագ հոսքային) դպրոց» ՊՈԱԿ-ներում ստուգումներն իրականացվել են ԼՂՀ ոստիկանության ՏՊՀԴՊ բաժնի աշխատակիցների և տեսչության պետի կողմից: Տեսչության պետի դերակատարությունն այն էր, որ տվել է մասնագիտական եզրակացություն «ջրի երես» հանված խախտումների վերաբերյալ: Բերձորի Վ. Ջատիկյանի անվան հ. 2 միջնակարգ դպրոցը ստուգվել է իմ գլխավորած աշխատանքային խմբի կողմից:

Առաջին 2 դպրոցների պարագայում խախտումներ են արձանագրվել դպրոցական ցանցի ձևավորման և խմբակային ժամաքանակի ոչ նպատակային օգտագործման աշխատանքներում, իսկ Բերձորի հ. 2 դպրոցի տնօրեն Ժ. Հակոբյանի կողմից գործողություններում վեր են հանվել ներդպրոցական վերահսկողության իրականացման, ինչպես նաև պաշտոնական պարտականությունների կատարման ընթացքում թույլ տրված աղաղակող խախտումներ: Բերեմ ընդամենը մեկ փաստ. 2008-2009 ուստարում 9-րդ դասարանն ավարտելու մասին վկայական է տրվել մեկ աշակերտի, որը ոչ մի ժամ դասի չի ներկայացել:

Մյուս 3 դպրոցների պարագայում տեսչությունը առաջարկել է վարչակազմերի ղեկավարներին հարցը քննարկել վարչակազմերի նիստում ու ձեռնարկել անհրաժեշտ քայլեր իրավիճակը բարելավելու ուղղությամբ: Ներկա պահի դրությամբ միայն Մարտունու շրջանի վարչակազմի ղեկավար Ն. Սողոմոնյանից ենք ստացել գրավոր պատասխան՝ ուղղված ԼՂՀ ԿԳ նախարար Վ. Խաչատրյանին:

Իր պարտականությունները ոչ պատշաճ կատարելու համար Կարմիր Շուկայի տնօրեն Էդիկ Բադասյանին վարչակազմի ղեկավարի կողմից հայտարարվել է խիստ նկատողություն, իսկ տնօրենն իր հերթին կարգապահական տույժի է ենթարկել ուսումնական գծով տեղակալ Ս. Հարությունյանին ու ևս 8 ուսուցիչների:

Ս. թ. մայիսի վերջին դասալսումների ստուգման ժամանակ պարզ դարձավ, որ Խանցքի հիմնական դպրոցի տնօրեն Է. Աբրահամյանը, որի աշխատանքը 2011թ. նոյեմբերի սկզբին կայացած համակողմանի ստուգումների ժամանակ գնահատվել է անբավարար, մի քայլ անգամ չի արել քիչ թե շատ գործերը կարգի բերելու, սխալները շտկելու համար: Արդյունքում դասալսումների պլանը կատարել է ընդամենը 33 տոկոսով, իսկ գրառումների որակի մասին խոսք լինել չի կարող:

Բաժնի վարիչը պարտավորվել է մինչև նոր ուստարվա սկիզբը ուժեղացնել ոչ միայն Խանցքի, այլև նման կարգի մյուս դպրոցների տնօրենության կազմերը:

Մարտակերտի շրջանի Կոճողոտի դպրոցի հարցը, մեր կարծիքով, ենթակա է կարգավորման: Տեսչությունն առաջարկել է ուսումնական գծով տեղակալին փոխել, քանզի ավելի քան 3 տասնյակ տարի աշխատել որպես փոխտնօրեն և ոչ մի ներքին ստուգում չիրականացնել՝ աններելի փաստ է, ինչը միաժամանակ նաև տնօրենի անպատասխանատու, թույլ վերահսկողության արդյունք է:

Հաշվետու ժամանակահատվածում տեսչություն է մտել 44 դիմում կամ դիմում-բողոք: Բոլոր դիմումները պահանջվող ժամկետներում ընթացքավորվել են՝ տալով համապատասխան պատասխաններ:

Դիմումների վիճակագրությունը, ըստ վարչատարածքային միավորումների, այսպիսին է.

1. ք. Ստեփանակերտ՝ 4 դիմում (2-ական՝ հ. 8 և հ. 10 դպրոցներից),

2. Ասկերանի շրջան՝ 5 (Խաչենից՝ 2, Ասկերանից, Հովսեփավանից, Սղնախից՝ 1-ական),

3. Մարտունու շրջան՝ 6 (Մարտունուց, Քարահունջից, Մուշկապատից՝ 1-ական, Ճարտարից՝ 3),

4. Մարտակերտի շրջան՝ 12 (Վանքից՝ 4, Մաղավուզից՝ 2, Հաթերքից, Առաջաձորից, Մարտակերտից, Կոճողոտից, Չափարից, Մեծ Շենից՝ 1-ական),

5. Հադրութի շրջան՝ 2 (Տողից և Մոխրենեսից՝ 1-ական),

6. Քաշաթաղի շրջան՝ 12 (Վարդուտից՝ 10, Աղավնոյից և Կումայրիից՝ 1-ական),

7. Շահումյանի շրջան՝ 1 (Ականաբերդից),

8. Շուշիի շրջան՝ ոչ մի դիմում-բողոք չի ստացվել:

Նախորդ հաշվետու ժամանակահատվածի համեմատությամբ մոտ 5 անգամ կրճատվել է ԼՂՀ նախագահին կամ վարչապետին հասցեագրված դիմում-բողոքների քանակը: Ստացվել է ընդամենը 2 դիմում ԼՂՀ նախագահի աշխատակազմից, 2-ն էլ Քաշաթաղի շրջանից՝ Կումայրիի և Վարդուտի միջնակարգ դպրոցներից. մնացած դիմումները ստացվել են ԼՂՀ ԿԳ նախարարի հասցեով: Փաստը վկայում է այն մասին, որ աճել է վստահությունը մեր նախարարության և կոնկրետ ԿՊ տեսչության նկատմամբ, և հիմնականում բոլոր վիճահարույց հարցերի լուծման բանալին գտնում են մեզ մոտ: Այս կապակցությամբ կուզենայի ասել, որ շատ անելիքներ ունեն կրթության բաժինները: Պետք է այնպես կազմակերպել աշխատանքները, որ կոնֆլիկտային բոլոր հարցերը լուծում ստանային եթե ոչ սկզբնական օղակում, ապա գոնե վարչակազմի կրթության բաժնում:

Դիմումներն ու դիմում-բողոքները կարելի է դասակարգել 2 խմբի: Մի խումբը հիմնականում վերաբերում է աշխատանքով կամ ժամերով ապահովվելուն, իսկ մյուս խումբը դիմում-բողոքներ են, որոնք հիմնականում վերաբերում են դպրոցների ղեկավարների կողմից իրականացվող ոչ ճիշտ քաղաքականությանը: Աշխատանքային վեճերի կամ տնօրենության կողմից թույլ տրված սխալների հետ առնչվող բոլոր դիմում-բողոքներին տրվել են սպառիչ լուծումներ, որոշ դեպքերում մեղավորները ստացել են իրենց արժանի պատիժը: 44 դիմումից միայն 5-ն է, որ դրական պատասխան չի ստացել: Դրանցից 3-ը Մարտակերտի շրջանի Հաթերք, Ծմակահող, Մեծ Շեն, 1-ական՝ Ասկերանի շրջանի Սղնախ և Մարտունու շրջանի Ճարտար գյուղերից էին: Դիմումների հեղինակները բոլորն էլ աշխատանք են պահանջում, ինչը նախարարության իրավասություններից դուրս է:

Բոլոր դեպքերում, այսպես թե այնպես, նախարարությունը փորձում է ամեն ինչ անել՝ բավարարելու բոլորի խնդրանքը ցանկացած բարձրացված հարցի շուրջ այնքանով, ինչքանով թույլ է տալիս գործող օրենսդրությունը:

Հաշվետու ժամանակահատվածում ԿՊ տեսչության բոլոր աշխատողների աշխատանքն ըստ կիսամյակների գնահատվել է բավարար, մի քանի պետական տեսուչներ, այդ թվում և տեսչության պետը մասնակցել են ՔԾ կողմից կազմակերպված հերթական դասընթացներին: Տեսչության ներսում կատարվել են որոշակի կադրային փոփոխություններ, ինչի արդյունքում ունենք մեկ թափուր հաստիք նախամասնագիտական և նախադպրոցական կրթության տեսչավորման բաժնում:

Որպեսզի ԿՊ տեսչության կողմից հոբելյանական 5-րդ տարում կատարած աշխատանքներն ավելի ամբողջական ներկայացվեն ընթերցողին, «Լուսարարի» հաջորդ համարում դուք կընթերցեք 2011-2012 ուստարում անցկացված ստուգումների և ուսումնասիրությունների հիման վրա պետական տեսուչների կողմից կատարված մասնագիտական վերլուծությունները՝ ըստ առանձին առարկաների:

Ավարտելով հերթական հաշվետվությունը տեսչության կատարած աշխատանքների մասին՝ կուզենայի ավելացնել. տեսչությունը պատրաստ է ընդունելու ցանկացած հիմնավորված դիտողություն, առաջարկություն, որոնք կվերաբերեն մեր կողմից ծավալված գործունեության ձևերի կատարելագործման և տեսչական աշխատանքի արդյունավետության բարձրացմանը:

Սոս ԱՐԶՈՒՄԱՆՅԱՆ
ԼՂՀ ԿԳ նախարարության կրթության պետական տեսչության պետ, ԼՂՀ վաստակավոր մանկավարժ

ՀԱՇՎԵՏՎՈՒԹՅՈՒՆ

ԱՄՓՈՓ ՏԵՂԵԿԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆ

2011-2012 ՈՒՍՏԱՐՈՒՄ ՀԱՆՐԱԿՐԹԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐԻ ՂԵԿԱՎԱՐ ԱՇԽԱՏՈՂՆԵՐԻ ԿՈՂՄԻՑ ԿԱՏԱՐՎԱԾ ԴԱՍԱԼՍՈՒՄՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

հ/հ	Ղեկավարի անունը, ազգանունը, հայրանունը	Պաշտոնը, դասավանդած առարկան	Դպրոցը	[illegible]	2011-2012 ուսումնական տարում: [illegible]		
					[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]							
1.	[illegible]	Տնօրեն, [illegible]	[illegible]	40/3	170	բավ	100%
2.	[illegible]	Ուս. գծով տնօրենի տեղակալ, [illegible]			250	բավ	100%
3.	[illegible]	Ուս. գծով տնօրենի տեղակալ, [illegible]			240	բավ	96%
4.	[illegible]	0.5 [illegible]			125	բավ	100%
5.	[illegible]	[illegible]			65	բավ	100%
6.	[illegible]	Տնօրեն, [illegible]	[illegible]	28/2	180	բավ	100%
7.	[illegible]	Ուս. գծով տնօրենի տեղակալ, [illegible]			280	բավ	110%
8.	[illegible]	Ուս. գծով տնօրենի տեղակալ, [illegible]			125	բավ	100%
9.	[illegible]	[illegible]			65	բավ	100%
10.	[illegible]	Տնօրեն, [illegible]	[illegible]	28	170	բավ	100%
11.	[illegible]	Ուս. գծով տնօրենի տեղակալ, [illegible], 2-րդ [illegible] 0.5[illegible]			180	բավ	100%
12.	[illegible]	Ուս. գծով տնօրենի տեղակալ, [illegible]			250	բավ.	100%
13.	[illegible]	Ուս. գծով տնօրենի տեղակալ, [illegible]			250	բավ	100%
14.	[illegible]	[illegible]			60	բավ	100%
15.	[illegible]	Տնօրեն, [illegible]	[illegible]	9/1	170	բավ	100%
16.	[illegible]	Ուս. գծով տնօրենի տեղակալ, [illegible], 0.5[illegible]			125	բավ	100%
17.	[illegible]	Տնօրեն, [illegible]	[illegible]	17/1	170	բավ	100%
18.	[illegible]	Ուս. գծով տնօրենի տեղակալ, [illegible]			210	բավ	85%
19.	[illegible]	[illegible]			60	բավ	100%
20.	[illegible]	Տնօրեն, [illegible]	[illegible]	11	190	բավ.	110%
21.	[illegible]	Ուս. գծով տնօրենի տեղակալ, [illegible]			250	բավ	100%
22.	[illegible]	[illegible]			60	բավ	100%
23.	[illegible]	Տնօրեն, [illegible]	[illegible]	42/2	175	բավ	103%
24.	[illegible]	Ուս. գծով տնօրենի տեղակալ, [illegible]			200	բավ	80%
25.	[illegible]	Ուս. գծով տնօրենի տեղակալ, [illegible]			220	բավ	90%
26.	[illegible]	Ուս. գծով տնօրենի տեղակալ, [illegible], 0.5[illegible]			125	բավ	100%
27.	[illegible]	[illegible]			100	բավ	180%
28.	[illegible]	Տնօրեն, [illegible]	[illegible]		170	բավ	100%
29.	[illegible]	Ուս. գծով տնօրենի տեղակալ, [illegible]			250	բավ	100%
30.	[illegible]	Ուս. գծով տնօրենի տեղակալ, [illegible]			185	բավ	75%
31.	[illegible]	Ուս. գծով տնօրենի տեղակալ, [illegible], 0.5[illegible]			136	բավ	110%
32.	[illegible]	[illegible]			60	բավ.	100%
33.	[illegible]	Տնօրեն, [illegible]	[illegible]	21	90	բավ	90%
34.	[illegible]	Ուս. գծով տնօրենի տեղակալ, [illegible]			135	բավ	55%
35.	[illegible]	[illegible]			60	բավ	100%
36.	[illegible]	Տնօրեն, [illegible]	[illegible]	27/2	175	բավ	100%
37.	[illegible]	Ուս. գծով տնօրենի տեղակալ, [illegible]			280	բավ	105%
38.	[illegible]	Ուս. գծով տնօրենի տեղակալ, [illegible], 0.5[illegible]			135	բավ	105%
39.	[illegible]	[illegible], 0.5[illegible]			65	բավ	100%
40.	[illegible]	Տնօրեն, [illegible]	[illegible]	35	140	բավ	80%
41.	[illegible]	Ուս. գծով տնօրենի տեղակալ, [illegible]			180	բավ	72%
42.	[illegible]	Ուս. գծով տնօրենի տեղակալ, [illegible]			220	բավ	90%
43.	[illegible]	[illegible]			70	բավ	100%
44.	[illegible]	Տնօրեն, [illegible]	[illegible]	8	100	բավ	100%
45.	[illegible]	Ուս. գծով տնօրենի տեղակալ, [illegible], 0.5[illegible]			138	բավ	110%
46.	[illegible]	Տնօրեն, [illegible]	[illegible]	11	180	բավ	105%
47.	[illegible]	Ուս. գծով տնօրենի տեղակալ, [illegible], 21.02.1012-[illegible]			50	բավ	80%
48.	[illegible]	[illegible]			55	բավ	90%

☞6

ՀԱՇՎԵՏՎՈՒԹՅՈՒՆ

5 ☜

[illegible]

49.	[illegible]	Տնօրեն, ֆիզիկա, [illegible]	[illegible]	12	165	բավ	100%
50.	[illegible]	Ուս. գծով տնօրենի տեղակալ, հայոց լեզու և գրակ.			280	բավ	100%
51.	[illegible]	ՄԿԱՕՏՏ, ֆիզիկա			60	բավ	100%
52.	[illegible]	Տնօրեն, ֆիզիկա	[illegible]	9	170	բավ	100%
53.	[illegible]	Ուս. գծով տնօրենի տեղակալ, հայոց լեզու և գրակ.			125	բավ	100%
54.	[illegible]	ՄԿԱՕՏՏ, [illegible]			40	բավ	88%
55.	[illegible]	Տնօրեն, պատմություն	[illegible]	3	100	բավ	62%
56.	[illegible]	Տնօրեն, [illegible]	[illegible]	11	80	բավ	47%
57.	[illegible]	Ուս. գծով տնօրենի տեղակալ			175	բավ	70%
58.	[illegible]	ՄԿԱՕՏՏ, հայոց լեզու և գրակ.			56	բավ	95%
59.	[illegible]	Տնօրեն, [illegible]	[illegible]	9	100	բավ	60%
60.	[illegible]	Ուս. գծով տնօրենի տեղակալ, [illegible], 0.5հ.			125	բավ	100%
61.	[illegible]	ՄԿԱՕՏՏ, հայոց լեզու և գրակ., 0.5հ.			35	բավ	100%
62.	[illegible]	Տնօրեն, ֆիզիկա	[illegible]	6	180	բավ	95%
63.	[illegible]	Տնօրեն, [illegible]	[illegible]	9	170	բավ	100%
64.	[illegible]	Ուս. գծով տնօրենի տեղակալ, ֆիզիկա, 0.5 հ.			125	բավ	100%
65.	[illegible]	ՄԿԱՕՏՏ, [illegible], 0.5 հ.			60	բավ	100%
66.	[illegible]	Տնօրեն, ֆիզիկա	[illegible]	4	90	բավ	55%
67.	[illegible]	Տնօրեն, [illegible]	[illegible]	5	55	անբավ	33%
68.	[illegible]	Տնօրեն, [illegible]	[illegible]	7	100	անբավ	60%
69.	[illegible]	ՄԿԱՕՏՏ, աշխարհագրություն, 0.5հ.			35	բավ	100%
70.	[illegible]	Տնօրեն, պատմություն	[illegible]	13	170	բավ	100%
71.	[illegible]	Ուս. գծով տնօրենի տեղակալ, [illegible]			250	բավ	100%
72.	[illegible]	ՄԿԱՕՏՏ, [illegible]			60	բավ	100%
73.	[illegible]	Տնօրեն, [illegible]	[illegible]	13	95	բավ	100%
74.	[illegible]	Ուս. գծով տնօրենի տեղակալ, պատմություն			175	բավ	70%
75.	[illegible]	Ուս. գծով տնօրենի տեղակալ, աշխարհագրություն			30	բավ	50%
76.	[illegible]	Տնօրեն, [illegible]	[illegible], 2011թ. [illegible] 1-ից	4	70	բավ	60%
77.	[illegible]	Տնօրեն, պատմություն	[illegible]	9	135	բավ	80%
78.	[illegible]	Ուս. գծով տնօրենի տեղակալ, 0.5 հ. [illegible]			125	բավ	100%
79.	[illegible]	ՄԿԱՕՏՏ, 0.5 հ. [illegible]			30	բավ	100%
80.	[illegible]	Տնօրեն, [illegible]	[illegible]	11	85	բավ	50%
81.	[illegible]	ՄԿԱՕՏՏ, [illegible]			60	բավ	100%
82.	[illegible]	Ուս. գծով տնօրենի տեղակալ, հայոց լեզու և գրակ.			135	բավ	80%
83.	[illegible]	Տնօրեն, պատմություն	[illegible]	12	145	բավ	85%
84.	[illegible]	Ուս. գծով տնօրենի տեղակալ, [illegible]			228	բավ	90%
85.	[illegible]	ՄԿԱՕՏՏ, հայոց լեզու և գրակ.			60	բավ	100%
86.	[illegible]	Տնօրեն ([illegible]), [illegible]	[illegible]	4	40	բավ	25%
87.	[illegible]	Տնօրեն, հայոց լեզու և գրակ.	[illegible]	10	170	բավ	100%
88.	[illegible]	Ուս. գծով տնօրենի տեղակալ, հայոց լեզու և գրակ., 0.5հ.			125	բավ	100%
89.	[illegible]	ՄԿԱՕՏՏ, 0.5 հ. հայոց լեզու և գրակ.			40	բավ	165%
90.	[illegible]	Տնօրեն, հայոց լեզու և գրակ.	[illegible]		132	բավ	80%
91.	[illegible]	Փոխտնօրեն, ֆիզիկա, 0.5հ.			90	բավ	72%
92.	[illegible]	ՄԿԱՕՏՏ, 0.5հ. [illegible]			50	բավ	100%
93.	[illegible]	Տնօրեն, պատմություն	[illegible]	17	150	բավ	90%
94.	[illegible]	Փոխտնօրեն, [illegible]			230	բավ	92%
95.	[illegible]	ՄԿԱՕՏՏ, [illegible]			60	բավ	100%
96.	[illegible]	Տնօրեն, [illegible]	[illegible]	15	55	բավ	40%
97.	[illegible]	Փոխտնօրեն, [illegible]			225	բավ	90%
98.	[illegible]	ՄԿԱՕՏՏ, [illegible]			60	բավ	100%
99.	[illegible]	Տնօրեն, [illegible]	[illegible]	4	125	բավ	75%
100.	[illegible]	Տնօրեն, [illegible]	[illegible]	5	100	բավ	60%
101.	[illegible]	Տնօրեն, [illegible]	[illegible]	9	180	բավ	95%
102.	[illegible]	Ուս. գծով տնօրենի տեղակալ, [illegible], 0.5 հ.			225	բավ	180%
103.	[illegible]	ՄԿԱՕՏՏ, [illegible]			60	բավ	100%
104.	[illegible]	Տնօրեն, [illegible]	[illegible]	12	180	բավ	100%

ՀԱՇՎԵՏՎՈՒԹՅՈՒՆ

105.	[illegible]	[illegible], 0.5 հ.			100	ժամ	80%
106.	[illegible]	[illegible], 0.5 [illegible]			30	ժամ	100%
107.	[illegible]	Տնօրեն [illegible]	[illegible]	5	70	ժամ	40%
108.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	12	250	ժամ	100%
109.	[illegible]	[illegible]			170	ժամ	100%
110.	[illegible]	[illegible]			60	ժամ	100%
111.	[illegible]	Տնօրեն [illegible]	[illegible]	7	[illegible] է 27.03.2012թ		
112.	[illegible]	[illegible], 0.5 հ. [illegible]		7	50	ժամ	40%
113.	[illegible]	Տնօրեն, [illegible]	[illegible]	6	150	ժամ	90%
114.	[illegible]	Տնօրեն /01.03.2012թ./, [illegible]	[illegible]	5	60	ժամ	50%
115.	[illegible]	Տնօրեն, [illegible]	[illegible]	5	95	ժամ	58%
116.	[illegible]	Տնօրեն, [illegible]	[illegible]	9	110	ժամ	65%
117.	[illegible]	[illegible], 0.5 հ. [illegible]			75	ժամ	60%
118.	[illegible]	[illegible], 0.5 հ. [illegible]			30	ժամ	100%
119.	[illegible]	Տնօրեն, [illegible]	[illegible]	11	180	ժամ	95%
120.	[illegible]	[illegible]			135	ժամ	55%
121.	[illegible]	[illegible]			8	[illegible]	13%
			[illegible]				
122.	[illegible]	Տնօրեն, [illegible]	[illegible]	12	170	ժամ	100%
123.	[illegible]	[illegible]			210	ժամ	84%
124.	[illegible]	[illegible]			45	ժամ	75%
125.	[illegible]	Տնօրեն, [illegible]	[illegible]	13	170	ժամ	100%
126.	[illegible]	[illegible]			185	ժամ	75%
127.	[illegible]	[illegible]			120	ժամ	100%
128.	[illegible]	Տնօրեն, [illegible]	[illegible]	16	170	ժամ	100%
129.	[illegible]	[illegible]			250	ժամ	100%
130.	[illegible]	[illegible]			80	ժամ	100%
131.	[illegible]	Տնօրեն, [illegible]	[illegible]	4	125	ժամ	75%
132.	[illegible]	Տնօրեն, [illegible]	[illegible]	7	170	ժամ	100%
133.	[illegible]	[illegible], 0.5 հ.			140	ժամ	100%
134.	[illegible]	[illegible], 0.5 [illegible]			[illegible]		
135.	[illegible]	Տնօրեն, [illegible]	[illegible]	4	132	ժամ	75%
136.	[illegible]	Տնօրեն, [illegible]	[illegible]	6	170	ժամ	100%
			[illegible]				
137.	[illegible]	Տնօրեն, [illegible]	[illegible]	27/1	175	ժամ	103%
138.	[illegible]	[illegible]			250	ժամ	100%
139.	[illegible]	[illegible], 0.5 հ.			125	ժամ	100%
140.	[illegible]	[illegible]			73	ժամ	120%
141.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	14	170	ժամ	100%
142.	[illegible]	[illegible]			210	ժամ	85%
143.	[illegible]	[illegible]			52	ժամ	87%
144.	[illegible]	Տնօրեն, [illegible]	[illegible]	12	150	ժամ	90%
145.	[illegible]	[illegible]			145	ժամ	58%
146.	[illegible]	[illegible]			60	ժամ	100%
147.	[illegible]	Տնօրեն, [illegible]	[illegible]	11	170	ժամ	100%
148.	[illegible]	[illegible]			215	ժամ	86%
149.	[illegible]	[illegible]			30	ժամ	50%
150.	[illegible]	Տնօրեն, [illegible]	[illegible]	12	185	ժամ	110%
151.	[illegible]	[illegible]			240	ժամ	98%
152.	[illegible]	[illegible]			25	ժամ	42%
153.	[illegible]	Տնօրեն, [illegible]	[illegible]	10	140	ժամ	82%
154.	[illegible]	[illegible], 0.5 հ.			125	ժամ	100%
155.	[illegible]	[illegible], 0.5 հ.			85	ժամ	140%
156.	[illegible]	Տնօրեն, [illegible]	[illegible]	10	150	ժամ	86%
157.	[illegible]	[illegible], 0.5 հ.			125	ժամ	100%
158.	[illegible]	[illegible], 0.5 հ.			30	ժամ	100%
159.	[illegible]	Տնօրեն, [illegible]	[illegible]	9	170	ժամ	100%
160.	[illegible]	[illegible], 0.5հ.			120	ժամ	98%

☞ 8

ՀԱՇՎԵՏՎՈՒԹՅՈՒՆ

161.	[illegible]	[illegible], 0.5 հ.			60	բալ	200%
162.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	11	170	բալ	100%
163.	[illegible]	[illegible]			250	բալ	100%
164.	[illegible]	[illegible]			60	բալ	100%
165.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	8	170	բալ	100%
166.	[illegible]	[illegible], 0.5 հ.			125	բալ	100%
167.	[illegible]	[illegible], 0.5 հ.			60	բալ	200%
168.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	8	137	բալ	80%
169.	[illegible]	[illegible], 0.5 հ.			113	բալ	90%
170.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	9	165	բալ	97%
171.	[illegible]	[illegible], 0.5հ.			125	բալ	100%
172.	[illegible]	[illegible], 0.5հ.			30	բալ	100%
173.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	8	170	բալ	100%
174.	[illegible]	[illegible]			125	բալ	100%
175.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	9	160	բալ	94%
176.	[illegible]	[illegible], 0.5 հ.			125	բալ	100%
177.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	7	155	բալ	91%
178.	[illegible]	[illegible], 0.5 հ.			125	բալ	100%
179.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	7	165	բալ	97%
180.	[illegible]	[illegible], 0.5 հ.			110	բալ	88%
181.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	3	170	բալ	100%
182.	[illegible]	[illegible], 0.5 հ.	[illegible]	8	110	բալ	65%
183.	[illegible]	[illegible], 0.5 հ.			98	բալ	78%
184.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	7	160	բալ	94%
185.	[illegible]	[illegible], 0.5 հ.			85	բալ	68%
186.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	10	170	բալ	100%
187.	[illegible]	[illegible], 0.5 հ.			125	բալ	100%
188.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	9	165	բալ	97%
189.	[illegible]	[illegible], 0.5 հ.			114	բալ	91%
190.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	7	165	բալ	97%
191.	[illegible]	[illegible], 0.5 հ.			105	բալ	84%
192.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	9	165	բալ	97%
193.	[illegible]	[illegible], 0.5 հ.			125	բալ	100%
194.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	5	170	բալ	100%
195.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	4	170	բալ	100%
			[illegible]				
196.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	27	135	բալ	80%
197.	[illegible]	[illegible]			200	բալ	80%
198.	[illegible]	[illegible]			110	բալ	88%
199.	[illegible]	[illegible]			60	բալ	100%
200.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	19	150	բալ	88%
201.	[illegible]	[illegible]			32	բալ	13%
202.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	12	150	բալ	88 %
203.	[illegible]	[illegible]			210	բալ	84%
204.	[illegible]	[illegible]			60	բալ	100%
205.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	9	130	բալ	76,5%
206.	[illegible]	[illegible]			110	բալ	88%
207.	[illegible]	[illegible], 0.5հ.			24	բալ	80%
208.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	9	170	բալ	100%
209.	[illegible]	[illegible], 0.5հ.			75	բալ	60%
210.	[illegible]	[illegible] 0,5 հ., [illegible]			52	բալ	100%
211.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	10	160	բալ	94%
212.	[illegible]	[illegible], 0.5 հ., [illegible]			125	բալ	100%
213.	[illegible]	[illegible], 0,5 հ., [illegible]			30	բալ	100%

ՀԱՇՎԵՏՎՈՒԹՅՈՒՆ

214.	[illegible]	Տնօրեն, [illegible]	[illegible]	20	150	բալ	88%
215.	[illegible]	[illegible]	[illegible]		255	բալ	100%
216.	[illegible]	Տնօրեն, [illegible]	[illegible]	13	95	բալ	58%
217.	[illegible]	[illegible]			205	բալ	82%
218.	[illegible]	[illegible]			35	բալ	58%
219.	[illegible]	Տնօրեն, [illegible]	[illegible]	7	170	բալ	100%
220.	[illegible]	[illegible]			95	բալ	78%
221.	[illegible]	Տնօրեն, [illegible]	[illegible]	11	180	բալ	94%
222.	[illegible]	[illegible]			115	բալ	46%
223.	[illegible]	Տնօրեն, [illegible]	[illegible]	5	130	բալ	76.5%
224.	[illegible]	Տնօրեն, [illegible]	[illegible]	10	180	բալ	94%
225.	[illegible]	[illegible]			100	բալ	80%
226.	[illegible]	[illegible]			100	բալ	100%
227.	[illegible]	Տնօրեն, [illegible]	[illegible]	11	95	բալ	58%
228.	[illegible]	[illegible]			210	բալ	84%
229.	[illegible]	[illegible]			100	բալ	100%
230.	[illegible]	Տնօրեն, [illegible]	[illegible]	8	190	բալ	88%
231.	[illegible]	[illegible]			135	բալ	108%
232.	[illegible]	[illegible]			60	բալ	100%
233.	[illegible]	Տնօրեն, [illegible]	[illegible]	12	170	բալ	100%
234.	[illegible]	[illegible]			250	բալ	100%
235.	[illegible]	[illegible]			60	բալ	100%
236.	[illegible]	Տնօրեն, [illegible]	[illegible]	7	30	բալ	20%
237.	[illegible]	[illegible]			30	բալ	21%
238.	[illegible]	Տնօրեն, [illegible]	[illegible]	12	150	բալ	88%
239.	[illegible]	[illegible]			160	բալ	84%
240	[illegible]	[illegible]			42	բալ	70%
241.	[illegible]	Տնօրեն, [illegible]	[illegible]	10	140	բալ	82%
242.	[illegible]	[illegible]			125	բալ	100%
243.	[illegible]	[illegible]			50	բալ	85%
244.	[illegible]	Տնօրեն, [illegible]	[illegible]	11	130	բալ	76.5%
245.	[illegible]	[illegible]			165	բալ	88%
246.	[illegible]	[illegible]			75	բալ	100%
247.	[illegible]	Տնօրեն, [illegible]	[illegible]	11	170	բալ	100%
248.	[illegible]	[illegible]			250	բալ	100%
249.	[illegible]	Տնօրեն, [illegible]	[illegible]	12	180	բալ	94%
250.	[illegible]	[illegible]			60	բալ	21%
251.	[illegible]	[illegible]			55	բալ	90%
252.	[illegible]	Տնօրեն, [illegible]	[illegible]	11	110	բալ	65%
253.	[illegible]	[illegible]			200	բալ	80%
254.	[illegible]	[illegible]			110	բալ	100%
255.	[illegible]	Տնօրեն, [illegible]	[illegible]	6	170	բալ	100%
256.	[illegible]	Տնօրեն, [illegible]	[illegible]	5	170	բալ	100%
257.	[illegible]	Տնօրեն, [illegible]	[illegible]	9	170	բալ	100%
258.	[illegible]	Տնօրեն, [illegible]	[illegible]	6	100	բալ	71%
259.	[illegible]	Տնօրեն, [illegible]	[illegible]		170	բալ	100%
260.	[illegible]	[illegible]			110	բալ	88%
261.	[illegible]	Տնօրեն, [illegible]	[illegible]		180	բալ	105%

☞10

ՀԱՇՎԵՏՎՈՒԹՅՈՒՆ

262.	[illegible]	[illegible]			280	բավ	100%
263.	[illegible]	[illegible]			80	բավ	100%
264.	[illegible]	[illegible]	[illegible]		180	բավ	95%
265.	[illegible]	[illegible], 0.5 [illegible]			30	բավ	100%
266.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	6	120	բավ	70%
267.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	4	150	բավ	88%
268.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	673	130	բավ	77%
269.	[illegible]	[illegible]	[illegible]		170	բավ	100%
270.	[illegible]	[illegible] 0.5 [illegible]			120	բավ	100%
271.	[illegible]	[illegible], 0,5 [illegible]			33	բավ	100%
272.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	15	150	բավ	90%
273.	[illegible]	[illegible]			190	բավ	78%
274.	[illegible]	[illegible]			180	բավ	300%
275.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	3	26	բավ	15,3%
276.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	12	145	բավ	85%
277.	[illegible]	[illegible]			225	բավ	100%
278.	[illegible]	[illegible]			74	բավ	125%
	[illegible]						
279.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	12	101	բավ	80%
280.	[illegible]	[illegible]			165	բավ	88%
281.	[illegible]	[illegible]			30	բավ	50%
282.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	6	70	բավ	41%
283.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	12	200	բավ	120%
284.	[illegible]	[illegible]			250	բավ	100%
285.	[illegible]	[illegible]			80	բավ	100%
286.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	4	132	բավ	78%
287.	[illegible]	[illegible]	[illegible]		85	բավ	50%
288.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	6	133	բավ	78%
289.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	3	40	բավ	24%
290.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	3	35	բավ	21%
291.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	9	125	բավ	50%
292.	[illegible]	[illegible], 0.5 [illegible]			70	բավ	58%
293.	[illegible]	[illegible], 0.5 [illegible]			30	բավ	100%
294.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	10	115	բավ	68%
295.	[illegible]	[illegible], 0.5[illegible]			35	բավ	28%
296.	[illegible]	[illegible]			30	բավ	100%
297.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	9	116	բավ	68%
298.	[illegible]	[illegible], 0.5 [illegible]			115	բավ	92%
299.	[illegible]	[illegible], 0.5 [illegible]			37	բավ	80%
300.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	7	133	բավ	78%
301.	[illegible]	[illegible]			46	բավ	37%
302.	[illegible]	[illegible], 0.5 [illegible]			50	բավ	83%
303.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	10	145	բավ	85%
304.	[illegible]	[illegible], 0.5 [illegible]			125	բավ	100%
305.	[illegible]	[illegible], 0.5 [illegible]			30	բավ	100%
306.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	6	39	բավ	23%
307.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	6	[illegible]		
308.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	9	41	բավ	21%
309.	[illegible]	[illegible], 0.5 [illegible]			0	անբ	0%
310.	[illegible]	[illegible]			0	անբ	0%
	[illegible]						
311.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	8	170	բավ	100%
312.	[illegible]	[illegible], 0,5 [illegible]			125	բավ	100%
313.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	11	170	բավ	100%
314.	[illegible]	[illegible]			210	բավ	84%
315.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	9	140	բավ	82%
316.	[illegible]	[illegible], 0,5 [illegible]			82	բավ	68%
317.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	12	55	բավ	32%

ՀԱՇՎԵՏՎՈՒԹՅՈՒՆ

318.	[illegible]	[illegible]			250	բալ	100%
319.	[illegible]	[illegible]			30	բալ	50%
320.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	11	115	բալ	68%
321.	[illegible]	[illegible]			217	բալ	87%
322.	[illegible]	[illegible]			115	բալ	190%
323.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	8	170	բալ	100%
324.	[illegible]	[illegible]			60	բալ	48%
325.	[illegible]	[illegible]	[illegible]		180	բալ	94%
326.	[illegible]	[illegible]			83	[illegible]	66%
327.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	12	170	բալ	100%
328.	[illegible]	[illegible]			102	բալ	41%
329.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	4	51	բալ	30%
330.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	7	180	բալ	106%
331.	[illegible]	[illegible]			91	բալ	73%
332.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	8	110	բալ	65%
333.	[illegible]	[illegible]			130	բալ	104%
334.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	5	220	բալ	130%
335.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	6	170	բալ	100%
336.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	10	170	բալ	100%
337.	[illegible]	[illegible]			120	բալ	96%
338.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	12	62	բալ	36%
339.	[illegible]	[illegible]			180	բալ	72%
340.	[illegible]	[illegible]			14	[illegible]	25%
341.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	9	170	բալ	100%
342.	[illegible]	[illegible]			75	[illegible]	60%
343.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	13	170	բալ	100%
344.	[illegible]	[illegible]			250	բալ	100%
345.	[illegible]	[illegible]			250	բալ	400%
346.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	3	156	բալ	92%
347.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	10	170	բալ	100%
348.	[illegible]	[illegible]			125	բալ	100%
349.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	10	170	բալ	100%
350.	[illegible]	[illegible]			125	բալ	100%
351.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	10	170	բալ	100%
352.	[illegible]	[illegible]			180	բալ	144%
353.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	5	123	բալ	72%
354.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	5	178	բալ	100%
355.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	3	170	բալ	100%
356.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	10	171	բալ	100%
357.	[illegible]	[illegible]			125	բալ	100%
358.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	8	170	բալ	100%
359.	[illegible]	[illegible]			105	բալ	85%
360.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	4	180	բալ	91%
361.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	5	172	բալ	100%
362.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	7	180	բալ	106%
363.	[illegible]	[illegible]			97	բալ	78%
364.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	7	170	բալ	100%
365.	[illegible]	[illegible]			125	բալ	100%
366.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	6	161	բալ	95%
367.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	7	170	բալ	100%
368.	[illegible]	[illegible]			129	բալ	100%
369.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	4	170	բալ	100%
370.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	8	163	բալ	95%
371.	[illegible]	[illegible]			126	բալ	100%
372.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	4	156	բալ	92%
373.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	7	172	բալ	100%
374.	[illegible]	[illegible]			126	բալ	100%
375.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	4	111	բալ	65%
376.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	3	61	բալ	36%
377.	[illegible]	[illegible]	[illegible]		180	բալ	91%
378.	[illegible]	[illegible]			250	բալ	100%
379.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	8	23	բալ	14%
380.	[illegible]	[illegible]			0	[illegible]	0%
381.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	8	170	բալ	100%
382.	[illegible]	[illegible]			100	բալ	80%
383.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	5	80	[illegible]	47%
384.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	8	85	բալ	50%
385.	[illegible]	[illegible]			120	բալ	95%
386.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	4	150	բալ	90%
387.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	3	80	բալ	47%
388.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	4	155	բալ	91%
389.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	7	100	բալ	80%
390.	[illegible]	[illegible]			125	բալ	100%
391.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	7	120	բալ	80%
392.	[illegible]	[illegible]			80	բալ	70%

☞12

ՀԱՇՎԵՏՎՈՒԹՅՈՒՆ

[illegible]

393.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	27	112	[illegible]	66%
394.	[illegible]	[illegible]			180	[illegible]	72%
395.	[illegible]	[illegible]			31	[illegible]	50
396.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	17	85	[illegible]	50%
397.	[illegible]	[illegible]			180	[illegible]	72%
398.	[illegible]	[illegible]			60	[illegible]	100
399.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	15	200	[illegible]	118%
400.	[illegible]	[illegible]			178	[illegible]	70%
401.	[illegible]	[illegible]			60	[illegible]	100%
402.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	12	170	[illegible]	100%
403.	[illegible]	[illegible]			205	[illegible]	82%
404.	[illegible]	[illegible]			60	[illegible]	100%
405.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	11	173	[illegible]	100%
406.	[illegible]	[illegible]			190	[illegible]	76%
407.	[illegible]	[illegible]			38	[illegible]	65%
408.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	12	170	[illegible]	100%
409.	[illegible]	[illegible]			134	[illegible]	54%
410.	[illegible]	[illegible]			53	[illegible]	88%
411.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	2	60	[illegible]	100%
412.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	12	190	[illegible]	110%
413.	[illegible]	[illegible]			260	[illegible]	105%
414.	[illegible]	[illegible]			55	[illegible]	92%
415.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	11	170	[illegible]	100%
416.	[illegible]	[illegible]			200	[illegible]	80%
417.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	7	170	[illegible]	100%
418.	[illegible]	[illegible]			115	[illegible]	92%
419.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	11	170	[illegible]	100%
420.	[illegible]	[illegible]			190	[illegible]	76%
421.	[illegible]	[illegible]			46	[illegible]	75%
422.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	12	194	[illegible]	114%
423.	[illegible]	[illegible]			150	[illegible]	60%
424.	[illegible]	[illegible]			55	[illegible]	92%
425.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	10	170	[illegible]	100%
426.	[illegible]	[illegible]			92	[illegible]	74%
427.	[illegible]	[illegible]			20	[illegible]	70%
428.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	9	170	[illegible]	100%
429.	[illegible]	[illegible]			125	[illegible]	100%
430.	[illegible]	[illegible]			30	[illegible]	100%
431.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	8	161	[illegible]	95%
431.	[illegible]	[illegible]			124	[illegible]	100%
432.	[illegible]	[illegible]			34	[illegible]	100%
434.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	11	144	[illegible]	85%
435	[illegible]	[illegible]			110	[illegible]	44%
436.	[illegible]	[illegible]			40	[illegible]	67%
437	[illegible]	[illegible]	[illegible]	12	72	[illegible]	42%
438.	[illegible]	[illegible]			151	[illegible]	60%
439.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	8	116	[illegible]	68%
440.	[illegible]	[illegible]			62	[illegible]	50%
441.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	9	155	[illegible]	90%
442.	[illegible]	[illegible]			85	[illegible]	68%
443.	[illegible]	[illegible]			50	[illegible]	100%
444.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	7	170	[illegible]	100%
445.	[illegible]	[illegible]			125	[illegible]	100%
446.	[illegible]	[illegible]			55	[illegible]	100%
447.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	11	188	[illegible]	110%
448.	[illegible]	[illegible]			267	[illegible]	105%
449.	[illegible]	[illegible]			60	[illegible]	100%
450.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	8	170	[illegible]	100%
451.	[illegible]	[illegible]			117	[illegible]	94%
452.	[illegible]	[illegible]			38	[illegible]	125%
453.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	8	110	[illegible]	65%
454.	[illegible]	[illegible]			40	[illegible]	23,5%
455.	[illegible]	[illegible]			45	[illegible]	75%
456.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	12	170	[illegible]	100%
457.	[illegible]	[illegible]			250	[illegible]	100%
458.	[illegible]	[illegible]			60	[illegible]	100%
459.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	7	170	[illegible]	100%
460.	[illegible]	[illegible]			106	[illegible]	85%
461.	[illegible]	[illegible]			30	[illegible]	100%
462.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	10	171	[illegible]	100%
463.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	11	171	[illegible]	100%
464.	[illegible]	[illegible]			222	[illegible]	90%
465.	[illegible]	[illegible]			60	[illegible]	100%
466.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	9	170	[illegible]	100%
467.	[illegible]	[illegible]			77	[illegible]	62%
468.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	13	131	[illegible]	77%
469.	[illegible]	[illegible]			200	[illegible]	80%
470.	[illegible]	[illegible]			46	[illegible]	77%
471.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	3	131	[illegible]	77%
472.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	3	170	[illegible]	100%
473.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	7	175	[illegible]	100%
474.	[illegible]	[illegible]			126	[illegible]	100%
475.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	5	149	[illegible]	88%
476.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	5	158	[illegible]	93%
477.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	4	155	[illegible]	90%
478.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	5	75	[illegible]	45%
479.	[illegible]	[illegible]	[illegible]	2	57	[illegible]	100%

ԴԱՍԱՎԱՆԴՄԱՆ ԱՐՎԵՍՏԸ ՄԻԱՅՆ ԱՌԱՐԿԱՅԻՆ ԼԱՎ ՏԻՐԱՊԵՏԵԼԸ ՉԷ

Իմ մանկավարժական-ստեղծագործական որոնումների ճանապարհին առնչվել եմ տարբեր ուսուցիչների ու աշակերտների հետ, ականատեսը դարձել տարբեր երևույթների, որոնք ինձ անչափ զարմացրել են, բայց որոշ դեպքերում էլ ուսանելի են դարձրել իմ աշխատանքը:

Բոլորիս հայտնի է, թե երեխայի վրա ինչ ազդեցություն ունի ուսուցիչը, ուստի նպատակ չունեմ ստեղծելու իդեալական ուսուցչի և իդեալական աշակերտի կերպար: Տարբեր են ուսումնական առարկաների ուսուցիչները, որոնք սովորողների ստեղծագործական երևակայության, մտածողության զարգացման համար պետք է հնարավորություններ ստեղծեն:

Դասավանդման արվեստը հենց ստեղծագործական դիրքորոշում ունենալու կարևորության մեջ է: Դասին կենսունակություն է հաղորդում ստեղծագործական մոտեցումը, որը դարձնում է այդ դասը իմացականորեն և հուզականորեն հագեցած:

10-րդ հումանիտար դասարանում Պ. Դուրյան էի անցնում: Նախապատրաստվում էի բաց դասի՝ նվիրված բանաստեղծի մահվան 140-րդ տարելիցին:

Իմ հարցին, թե Դուրյանի երևակայական գեղեցկուհին լինելու դեպքում աղջիկներն ինչ կանեին, որ երիտասարդ բանաստեղծը չմերժվեր և փրկվեր վաղաժամ մահվան դառը շնչից, նրանք վարանեցին մի պահ, նույնիսկ հրաժարվեցին, թե չեն կարող նման իրավիճակ պատկերացնել:

Շուտով ուսուցչի սեղանին դրեցի մի փոքրիկ քանդակազարդ արկղիկ և առաջարկեցի իրենց ստեղծագործական մտքերը գրել և զետեղել այդտեղ: Բաց դասի ժամին ուսուցիչների և աշակերտների հետաքրքրասեր հայացքների ներքո արկղիկից հանեցի նրանց գրառումները: Իրենց ցանկությամբ էլ բարձրաձայն ընթերցեցին: Հիացած էինք նրանց ինքնուրույն աշխատանքով: Դասարանի աշակերտուհի Մարինե Հարությունյանի սրտից էին բխում այս խոսքերը. «Պատիվ կլիներ ինձ համար լինել Մեծն Դուրյանի բանաստեղծությունների երևակայական գեղեցկուհին, լսել բանաստեղծի գեղեցիկ և խորհրդավոր երգերը.

Բույլ մը նայվածք, փունջ մը ժպիտ,
Քուրա մը խոսք դյութեց իմ սիրտ…

Հետաքրքիր էին Անուշ Մինասյանի մտքերը: Այդ ինքնամփոփ և համեստ աղջիկը հուզումնառատ տողեր էր գրել «Օ՜, սիրելիս, այդ խոսքերն ինձ են հասցեագրված, դրանք այնքան ռոմանտիկ են և լցված սիրո բույրով ու քնքշանքով: Կուզենայի աշնան ոսկեզօծ գորգի վրայով, իրար ձեռք բռնած, քամու նվագակցությամբ պարեինք մեր սիրո և հիշողության վալսը…»:

Աշակերտուհիներից Աննա Օհանյանը հիանալի պատկեր էր ստեղծել. «Երախտագիտությամբ ես, երկնագույն երկնքի ճերմակ ամպի վրա նստած, հասա խավար սիրո տունը: Մեծ բանաստեղծը գամված էր մահճակալին, լուռ հառաչանքներ էր հղում բոլորին, նրա դեմքին մթություն էր, բայց երբ տեսավ իր երևակայական սիրո տիրուհուն, կյանքի լույս բացվեց նրա դեմքին…»:

Որքա՜ն նրբություն և հուզմունք կար Լիլիթ Հարությունյանի տողերում: Ձայնի մեղմ ելևէջները մեզ տարան Սկյուտարի սոխակի համեստ բնակարանը:

«Երևակայությամբ ես Դուրյանի մոտ էի, նույն սենյակում: Նա արդեն անկողնային վիճակում էր: Ես նստեցի նրա կողքին, նա բռնեց իմ ձեռքը և շշնջաց. «Գեղեցիկ կյանք մ'ալ կա, սերն է այդ…»: Նա հիանում էր իմ վարսերով, իմ խոսքով և ինչպես ինքն է ասում, դյութական հայացքով: Նա համբուրում է ճակատս և ասում. «Ես չեմ ուզիլ մեռնիլ և կփրկվիմ միայն քեզնով»:

Այս խոսքերն ապշեցնում են ինձ, տանում մի ուրիշ աշխարհ: Փորձում եմ փրկել նրան, բայց հոգուս և մարմնիս անհաշտ հակառակությունից սաստիկ ալեկոծվում է իմ ներքնաշխարհը:

Սերը բնության կողմից մարդուն պարգևած ամենաթանկ արժեքներից է, որը սովորաբար նկատվում է բարձր դասարանցիների մոտ: Իրար հանդեպ տածած համակրանքը փորձում են սկզբում գաղտնի պահել ուրիշներից, բայց միշտ չէ, որ հաջողվում է: Ես՝ որպես ուսուցիչ և դասղեկ, չափազանց զգույշ և նրբանկատ եմ այդ հարցում:

Մեզ առանձնապես անակնկալի բերեց դասարանի տղաներից Վարդանը, որն ընդհանրապես հեռու էր ստեղծագործելուց, թույլ կարողությունների տեր աշակերտ էր, կարելի է ասել, դաս չէր սովորում: Նա խնդրեց, որ ես կարդամ իր գրած տողերը: Անպատասխան սիրո խոստովանություն էր դա: «Ես էլ Դուրյանի նման մերժված և անփոխադարձ սիրո զգացումն ունեմ: Մեր դպրոցի գեղեցկուհին վաղուց է գրավել իմ ուշադրությունը, և այսօր առիթ է, որ կարողանամ անկեղծանալ. «Դու դարձար իմ կյանքի իմաստը, երջանկությունը, ես խոստանում եմ անդավաճան նվիրվել քեզ: Հանուն քեզ պատրաստ եմ ամեն ինչի: Քո մեջ տեսնում եմ բարության, ազնվության, հպարտության, համեստության զուգակցում»:

Սեփական ուժերի նկատմամբ միշտ անվստահ էր նա: Բայց այդ աշակերտի ոգևորությունն այդ օրն այնքան բարձր էր, որ ինձ հանձնեց նաև ինչ-որ թերթեր: Սկզբում չհասկացա, պարզվեց՝ ռեֆերատ էր գրել: Դուրյանի կյանքն ու գրական գործունեությունն էր ներկայացրել: Հետո պարզվեց, որ ուսման մեջ ետ մնացող այս աշակերտն այնքան էլ հետ չի մնում իր ուսուցչի վերաբերմունքը վերլուծելու մեջ, որն ինձ չափազանց ուրախացրեց:

Ինքնաբերաբար հիշեցի մի դեպք:

Տարիներ առաջ 5-րդ դասարանում սովորող Արտաշեսի ծնողը, հակառակ իմ կարծիքի, փորձում էր ինձ համոզել, որ իր երեխան թույլ է, անկարող և անընդունակ, պետք չէ նրանից ավելին պահանջել: Բայց ինչպե՞ս կարող էի համաձայնվել նրա հետ, երբ դասարանում իմ հարցին, թե կախարդական փայտիկ ունենալու դեպքում ինչ կանեիք, այդ աշակերտը պատասխանել էր. «Կփորձեի վերակենդանացնել մեր բոլոր զոհված ազատամարտիկներին»:

Տարիներ են անցել: Ամեն անգամ, երբ հանդիպում եմ բուհ ավարտած այդ երիտասարդին, ինքնաբերաբար հիշում եմ այդ դասը, հիշում այդ բարեհամբույր աշակերտին, որ անակնկալի բերեց ինձ իր պատասխանով:

Սովորողների ստեղծագործական ունակությունների հայտնաբերումը դպրոցի ուսուցչի պարտքն է: Նրա նկատմամբ հոգատար վերաբերմունքի դեպքում ամրակայվում են, զարգանում այն բոլոր դրական որակները, որոնցով ցանկալի արդյունքի է հասնում աշակերտը:

Բայց ի՞նչ ասեմ այն մանկավարժի մասին, որի ստեղծագործական շարադրանքը ստիպված աշակերտը պետք է սերտի, որպեսզի իր դպրոցը «պատվով» ներկայանա շարադրությունների մրցույթում: Հետաքրքիր է, այդ դեպքում հաղթողը ուսուցի՞չն է, թե աշակերտը:

Բազմաթիվ նրբություններ կան, որոնք պետք է հաշվի առնի յուրաքանչյուր մանկավարժ՝ անկախ իր պատրաստվածությունից:

Ասեմ, որ դպրոցի հայոց լեզվի և գրականության մեթոդմիավորման նախագահն եմ, տարիներ առաջ փնջային մեթոդմիավորման աշխատանք էի վարում:

Գյուղական դպրոցներից մեկում համարյա մի ամբողջ կիսամյակ գրավոր աշխատանք չէր տրվել գրականությունից, այն էլ՝ ավագ դասարանում: Շվարած էի, փորձում էի «մեղադրել» ուսուցչուհուն, թե որտեղ պետք է զարգանան աշակերտի ստեղծագործական կարողությունները, եթե ոչ դպրոցում: Իսկ նա «արդարացավ», թե աշակերտները չեն սիրում շարադրություն գրել:

Տարիների իմ հիշողության մեջ ամրակայվել է այդ «չեն սիրում» արտահայտությունը, որ երբեք չեմ մոռանա:

Տարրական դասարան մտա մի օր դաս լսելու: Ուսուցչուհու սուր և ուժեղ ձայնը ինձ զարմացրեց: Նա թեթևակի ժպիտով արձագանքեց իմ դիտողությանը: Բայց չէ՞ որ նրա ձայնային տոնը բացասական ազդեցություն կունենա երեխայի լսողության վրա, էլ չեմ ասում, թե ինչպիսին կլինի այդ աշակերտի վիճակը տարիներ հետո:

Լսողությունը խաթարած, մտավոր հոգնածություն ձեռք բերած աշակերտն արդյո՞ք ընդունակ կլինի լսելու ուրիշներին:

Իսկ որքա՞ն ենք մենք ուշադրություն դարձնում աշակերտների վայելչագրությանը:

Դպրոցում Մայրենիի օրվան նվիրված լավագույն ձեռագրերի մրցույթ էր հայտարարվել: Մտա 4-րդ դասարան: Աշակերտների ձեռագրերը չէին ընթերցվում, մանր էին, ծուռումուռ տառերով: Ուսուցչուհին էլ ինձ զարմացրեց իր պատասխանով. «Ես երբևէ ձեռագրին ուշադրություն չեմ դարձրել»:

Տեղս չէի գտնում, ախր ինչպե՞ս կարելի է ուշադրություն չդարձնել նոր ձևավորվող աշակերտի ձեռագրին:

Հաջորդ տարիներին սկսեցի դասավանդել այդ աշակերտներին: Ամեն մեկը հուզական, հետաքրքիր աշխարհ էր ինձ համար: Փոքրիկ Սեդան, որ գրական հայերենով ամեն անգամ բանավոր հիանալի շարադրում էր իր ընթերցած նյութը, մյուսների նման նեղվում էր գրավոր աշխատանքի ժամանակ. «Տիկին Պողոսյան, այս անգա՞մ էլ պետք է ուշադրություն դարձնեք մեր ձեռագրերին»:

Առարկային լավ տիրապետելը դասավանդման գործընթացի հաջողության միակ գրավականը չէ: Դասավանդող ուսուցիչը ոչ միայն պետք է տիրապետի իր առարկային, այլև կարողանա ուշադրություն դարձնել որոշ նրբությունների:

Շատ մեծ նշանակություն ունի նաև շրջապատի կարծիքը տվյալ ուսուցչի նկատմամբ, արդյո՞ք նա արժանանում է համակրանքի ու դրական գնահատականի:

Բոլորս էլ գիտենք, որ անհիշելի ժամանակներից ուսուցիչը միշտ էլ եղել է հասարակության հարգանքն ու պատկառանքը վայելող անդամներից մեկը: Ով չի վայելում այդ հարգանքը, նա իրավունք չունի ուսուցիչ կոչվելու: Որքան էլ փոխվեն ժամանակները, սերունդները փոխվեն, ուսուցիչն իր կոչման ու առաքելության բարձունքից երբեք չպիտի իջնի: Ուսուցիչը, որ միշտ էլ շռայլ ու բարի է եղել, խնկարկվել է որպես իմաստության, ճշմարտության առաքյալ: Այդպես է եղել բոլոր ժամանակներում, այդպես է նաև հիմա, նրա գործին վախճան չկա, ճակատագրի հանձնարարականով մեզ՝ ուսուցիչներիս, վառել-բոցավառել է տրված՝ հանուն մտքի լույսի ու պայծառության, հանուն արդար խոսքի ու ազնվության:

Նապաշա ՊՈՂՈՍՅԱՆ
Մարտակերտի Վլ. Բալայանի անվան միջն. դպրոցի հ. լեզվի եւ գրակ. ուսուցչուհի

<u>Շնորհավորանք</u>

ԲԱԶՄԱՓՈՐՁ ՀՄՈՒՏ ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԸ

Միջակ ուսուցիչը շարադրում է, լավ ուսուցիչը՝ բացատրում, անվանի ուսուցիչը՝ ցույց տալիս, մեծ ուսուցիչը՝ ոգեշնչում:

Ու. Ուորդ

Ուսուցչի մեծությունը չափվում է աշակերտներով: Դրա լավագույն առհավատչյան Մարտակերտի շրջանի Չափար գյուղի միջնակարգ դպրոցի քիմիայի թոշակառու ուսուցիչ Նիկոլայ Սաղյանն է: Նա դպրոցում աշխատում է 1962 թվականից: Հիմա մի քանի ժամ է դասավանդում՝ երեխաներին գիտապես հմուտ զինելու և մրցույթներին մասնակից դարձնելու: Նա այն երջանիկ ուսուցիչներից է, ում բախտ է վիճակվել իր մասնագիտությամբ ակադեմիկոս սան ունենալ (Երևանի գիտության կաճառի այդ երևելին իր եղբորորդի Աշոտ Սաղյանն է):

Ինձ՝ 62-ամյա լեզվաբան-դոցենտիս, բախտ է վիճակվել 1965-1966թթ., 10-րդ դասարանում աշակերտել նրան, թեև ցածր դասարաններից արդեն սովորելու բաներ ճաշակել էի:

Այն ժամանակներում դպրոցի բակի մի մասը ներկա հատվածի նման չէր: Մանկապարտեզի ու ակումբի երկհարկանի շենքը չկար: Հայաստանի Թալինի շրջանի Մաստարա գյուղի դպրոցականների այցելության ժամանակ տնկած ընկուզենիների մի խիտ պուրակ էր: Սպորտի համար եղած մարմնակրթական պարագաները շատ տարածք էին զբաղեցնում: Ընդարձակ էր հատկապես վոլեյբոլի հրապարակը: Իսկ Սաղյան Նիկոլայը վոլեյբոլի մեծ սիրահար էր ու շատ էր վարակած պահում դպրոցի երեխաներին ու երիտասարդներին: Իրենից մեծ եղբայրը ֆիզկուլտուրայի ինստիտուտում էր սովորում և միջազգային մրցումների էր մասնակցում, ուստի վարակն անսահման էր: Հիմա այդ եղբայրը՝ Բորիս Սաղյան, սպորտի մեթոդիկայի գծով ակադեմիկոս է:

Երիտասարդ Ն. Սաղյանի խոսքն առինքնող էր: Ձայնի երանգը կիսամեղմ էր, որ աստիճանաբար ազդու էր դառնում, և ինչ թեմա խոսելիս լիներ, ակամա դիմացինի ուշադրությունը գրավում էր: Վերջում ազդու հնչերանգը նպատակին էր հասնում, ի բնե օժտված էր մանկավարժի հատկանիշներով: Դպրոցահասակ տարիներիս, հիշում եմ, չէր լինում մի հանդիպում, մի խոսք, որ չկապեր մասնագիտության հետ:

Երիտասարդ մասնագետը կարողանում էր գրավել, միշտ որևէ նոր բան սովորեցնել:Օրինակ՝ երբ դպրոցի բանջարանոցի սերմերը պետք է հավաքվեին, աշակերտներին շուրջն էր խմբում, զրույցով, կատակով վարակում ու բանջարանոց տանում: Սովորեցնում էր ցանկացած բույսի տեսակը, տեսքը, գույնը, չափսը և ձևը և այլն ու հարցնում սերմի կամ այլ բաղադրիչի մասերը: Եվ յուրաքանչյուր բույս պոկել էր տալիս, պատմում ու բացատրում:

Մեզ՝ աշակերտներիս, հաճախ հարևան գյուղերն էր տանում թատերական ներկայացումների, ասմունքի, երգ ու պարի: Գնալիս երբեք մեր ուշադրությունը չէր շեղում, բայց հետդարձի ճանապարհին անհնար էր, որ զրույցն իր մասնագիտության հետ չկապեր: Մեքենայի թափքում էին կանգնում, և ճանապարհի եզրի ծառերից ճանկում էր տերև կամ ծաղիկ և հմուտ զրույցով կենսաբանության, բուսաբանության դասերի հետ կապում: Ձգտում էր գիտելիք ավելացնել: Երբ 10-րդ դասարանում մեզ քիմիա էր դասավանդում, արդեն գիտական ուղղվածության տարերքն ամբողջական էր: Յուրաքանչյուր միտք գրատախտակի գրածից, նշածից էր բխեցնում, նյութը, ռեակցիան անպայման տեսանելի, ընկալելի դարձնում: Սլացիկ հասակ, հաճելի ձայնային երանգ, մասնագիտական կիրթ լեզու, մանկավարժական նուրբ տակտ, ու այդ ամենը զուգակցված գիտականորեն մատուցմանը՝ սիրելի էին դարձնում ուսուցչին, դրանից էլ՝ առարկան: Դաս բացատրելու նրա յուրահատկությունը շատ էր տարբերվում մյուս ուսուցիչներից: Հարցումների ժամանակ էլ և՛ պահանջում էր, և՛ ոգևորում: Գնահատելիս վերջում բոլորս գոհ էինք մնում:

Եվ այսպես, որպես լավագույն ուսուցիչ, հետևում էր իր մասնագիտության գծով բարձրագույն գնացող աշակերտների արդյունքներին: Առայսօր նրա աշակերտներից 19-ը միայն բժշկական են ընդունվել, 20-ից ավելին՝ քիմիայի և կենսաբանության գծով:

Նրա բազմաթիվ աշակերտներ կենսաբանությունից և քիմիայից հանրապետական մրցույթներում մրցանակային տեղեր են գրավել և այսօր էլ շարունակում են:

Ինչպես Նիկոլայ Սաղյանի, այնպես էլ մեր բոլորի պարծանքը ակադեմիկոս Աշոտ Սաղյանն է: Նա օժանդակում է իր ուսուցչին՝ քիմիայի նորություններին հմտորեն տեղեկանալու հարցում:

Ն. Սաղյանը՝ որպես հմուտ մասնագետ, միջդասարանային, միջդպրոցական, միջշրջանային ուսուցչական մասնագիտական ընթերցումների ամենամյա լավագույն մասնակիցն է: Շուրջ 25 տարի՝ 1972-1984 և 1994-2007թթ., նա ղեկավարել է դպրոցը:

Նիկոլայ Սաղյանը գնահատվել ու մեծարվել է ըստ արժանվույն՝ ավագ ուսուցիչ, դարի լավագույն մանկավարժ, նախարարության պատվոգրեր, ԼՂՀ վարչապետի մեդալ:

Մեր այդ լավագույն ուսուցիչն Արցախյան գոյապայքարի առաջին իսկ օրից նրա գիտակից, գործուն մասնակիցն էր: Առաջին զենքը «Մոսին» էր, որ Երևանից էին գաղտնի բերել և իրեն վստահել, առաջին ինքնաձիգը նա էր փորձարկել, բոլորն էլ՝ գաղտնի:

Գյուղը երկու անգամ թշնամու ձեռքն ընկնելու ժամանակ Ն. Սաղյանը ամենավերջին դուրս եկողներից է եղել, անձնվիրաբար կատարել է հայրենիքի նկատմամբ իր այրական պարտականությունները:

Ն. Սաղյանը նաև հմուտ որսորդ է, անհնար է որսորդական խմբի որևէ գործողություն առանց նրա մասնակցության: Նա նաև գյուղում հարսանյաց և սգո արարողությունների հացկերույթների հարգված ղեկավարողն է:

Ն. Սաղյանը հայր է չորս զավակների՝ Լիլիթ, Գայանե, Թաթուլ, Բորիս և պապիկ՝ բազմաթիվ թոռների:

Առողջություն և արցախյան երկարակեցություն մաղթենք մեր բազմափորձ 70-ամյա հմուտ մանկավարժին:

Սիլվա ՄԻՆԱՍՅԱՆ
Ն. Սաղյանի նախկին սան

ՀԱՅՈՒՀԻ

ՇՈՒՇԻԻ ԱՆՊԱՐՏԵԼԻ ԴՈՒՍՏՐԸ

Կարինե Դանիելյանի կյանքում մեր Շարժումն ու Ազատամարտը բախտորոշ դեր խաղացին` նորովի իմաստնավորելով ապրած յուրաքանչյուր օրն ու ժամը: Երբ եկավ վճռական պահը, աղջիկը զինվորագրվեց առանց վարանելու, իսկ մորն այսպես համոզեց. «Ամեն տնից մեկը պիտի կռվի, մեր տնից էլ ես եմ գնալու»: Նա պատերազմի մեջ մտավ որպես զինվոր` կարճ ժամանակում տիրապետելով ավտոմատին, իսկ հարկ եղած դեպքում ձեռքն էր առնում սանիտարական պայուսակը, փոխարինում բուժքույրերին: Այդ խիզախ ու անվեհեր հայուհուն պատերազմը չխնայեց. առաջին կարգի հաշմանդամ է ու թեպետ անհաստատ է նրա քայլը այս հողին, բայց ապրում է հպարտ ու բացճակատ, քանզի այսօրվա փխրուն խաղաղության համար նա արյամբ է հատուցել:

Կարինեն ծնվել ու հասակ է առել Շուշիում, ավարտել է քաղաքի հ. 2 ֆիզմաթ թեքումով միջնակարգ դպրոցը: Լավ էր սովորում, առարկայական օլիմպիադաների ակտիվ մասնակիցն էր, շատ էր սիրում մաթեմատիկան, հուզում էր բոլորին իր գեղեցիկ ասմունքով, մասնակցում սպորտային մրցումներին, իսկ շախմատում միշտ առաջինն էր: Երազում էր իրավաբան դառնալ, բայց ծնողներին համոզել չհաջողվեց, և երազանքն անկատար մնաց: Ընդունվեց հաշվապահական դպրոց, որն ավարտեց գերազանց գնահատականներով: Աչքաբաց աղջիկ էր, սրտոտ, ամեն գործի վստահությամբ էր ձեռք զարկում. հաշվապահ, թարգմանիչ, գործավար, գանձապահ… ոչ լրիվ ցանկն է Շուշիում նրա կատարած աշխատանքների: Աշխատանքային վերջին հասցեն Շուշիի հացի գործարանն էր:

Ազգամիջյան բախումները, ազգային արժանապատվության ոտնահարումը շուշեցի հայերի համար իրենց ծննդավայրը դարձնում էին անձուկ ու անհեռանկարային միջավայր: Կարինեն չդիմացավ և 1984թ. մեկնեց Պյատիգորսկ, որտեղ մեկ ամիս անց արդեն աշխատանքի էր անցել: 88-ին, երբ սկսվեց Արցախյան շարժումը, Մոսկվայից Կենտրոնական հեռուստատեսությունը սկսեց աղավաղված ու ստապատիր իր հաղորդագրություններով մոլորության մեջ գցել խորհրդային երկրի քաղաքացիներին: Պյատիգորսկում Կարինեն աշխատում էր կարի ֆաբրիկայում. 5-րդ արտադրամասի բրիգադի վարպետն էր և չէր կարողանում անտարբեր նայել օրավուր աճող հակահայկական հիստերիային:

Եվ ահա մի անգամ, երբ Մոսկվան հերթական անգամ իրականությունը գլխիվայր շրջված ներկայացնող մի ռեպորտաժ էր ցուցադրում` իբր քարինտակցիները վառվող անվադողեր են գցել Շուշիի վրա և մարդկային ու նյութական ծանր կորուստներ պատճառել ադրբեջանցիներին, կոլեկտիվը լարվում է Կարինեի դեմ: Սկսում են մեղադրել հայերին ծայրահեղականության և սադրիչ գործողությունների համար, անգամ պահանջում են աղջկան հեռացնել աշխատանքից: Կարինեն ստիպված է լինում փնտրել-գտնել Շուշիի առողջարաններում նախկինում հանգստի մեկնած մի քանի ռուս կանանց, ովքեր հերքում են այդ անհեթեթ հերյուրանքը` պարզաբանելով տեղանքի հակադրությունը` Շուշիի բարձր դիրքը Քարինտակի համեմատ: Ֆաբրիկայի տնօրենը ստիպված է լինում ներողություն խնդրել, բայց Կարինեն համառում է և պահանջում հավաքել ողջ կոլեկտիվին ու ասել խիկությունը: Եվ ահա վեցհազարանոց կոլեկտիվի առջև տնօրենը խոստովանում է, որ իրենք անարդար են վարվել աղջկա հետ, ով հիմնավոր ապացույցներով ժխտել է Կենտրոնական հեռուստատեսության ապատեղեկատվությունը:

Մի անգամ էլ հեռուստացույցով նողկալի մի տեսարանի ականատես եղավ. Շուշիի հացի գործարանի կուսկոմի քարտուղար Աշխեն Գրիգորյանը, որի հետ ժամանակին ինքը աշխատել է, և որը թուրքի հետ էր ամուսնացած, տեսախցիկի առջև ավտոկայանում կոնֆետ էր բաժանում իր երբեմնի աշխատակիցներին` ասելով. «Մատաղ լինեմ Շուշիի ժողովրդին, մենք Ադրբեջանի ղեկավարությունից բողոք չունենք, Ստեփանակերտը թող լռի»: Մինչ այդ էլ Կարինեն չի սիրել նրան` համարելով դավաճան, և ընդհանրապես, նա դեմ է խառն ամուսնություններին. «Այն հայը, ով թուրքի հետ է ամուսնանում, զրկվում է իմ հարգանքից, ես նրան երբեք չեմ հրավիրի մեր տուն կամ մի բաժակ թեյ չեմ խմի նրա հետ»,- անկեղծանում է Կարինեն: Ամբողջ գիշեր աղջիկը չկարողացավ աչք փակել, առավոտյան զանգեց տուն, բայց, ինչպես միշտ, տնեցիները խնայեցին նրան, ասելով, որ ամեն ինչ լավ է:

Դեռ փոքրուց հայրը` Աշոտ Դանիելյանը, աղջկան հայրենասիրական ոգով էր թրծել` նրա մեջ բորբոք պահելով ազգային արժանապատվությունն ու աղջկական հպարտությունը: Մի անգամ դպրոցում թուրքի լամուկներից մեկը ծեծել էր եղբորը, և երբ ինքը փորձել էր պաշտպանել նրան, դպրոցի կին ուսմասվարը, որը սովորաբար աքացիներով էր խոսում հայ աշակերտների հետ, իրենց թուրքին պաշտպանեց` ասելով. «Էրմանին հո՞ւվա, վեր թորքը նրան ենթարկվե, թորքը պիտի միշտ էլ հային թակե»: Սակայն Կարինեն կուլ չտվեց վիրավորանքը և կոպտեց նրան` հաշվի չառնելով ո՛չ դիրքը, ո՛չ էլ տարիքը:

Հոգեկերտվածքի ձևավորման գործում անչափ մեծ էր հոր դերը: Հայր ու աղջիկ դեռ այն տարիներին հստակ գիտակցում էին թուր-

Կոմանդոսի հետ

քի նպատակը, որն այնքան դիպուկ ձևակերպել էր Հ. Սահյանը. «Եթե մեկը անցյալդ է ուզում գողանալ և վերագրել իրեն, ինչ ասել կուզի, պատրաստվում է զրկել քեզ ապագայից»: Հայ ժողովրդի պատմությանն ու ազգային գործիչներին ծանոթ էր հոր պատմածներից, Զորավար Անդրանիկի մասին էլ առաջին անգամ հորից էր լսել: Մինչև այսօր էլ նրա համար առեղծված է մնացել, թե ինչ ճանապարհով էին իրենց տանը հայտնվում արտասահմանում հրատարակվող հայկական թերթերն ու ամսագրերը, որոնց խունացած էջերից Կարինեն տեղեկանում էր աշխարհասփյուռ հայության կյանքին, հայ գաղթօջախների առօրյային ու հայազգի նշանավոր գործիչներին: Աշխարհագրությունից աղջկա գիտելիքները ստուգելիս հայրը միշտ հարցնում էր նաև, թե որ երկրում ինչքան հայ է ապրում: Փոքրամարմին այդ մարդու մեջ մեծ ոգի էր ապրում: Քաղաքի փոստատան հեռագրության բաժնի պետն էր և Բաքու կամ Մոսկվա ուղարկվելիք հեռագրերը սովորաբար ինքն էր ձևակերպում, վերջնական տեսքի բերում: Եվ ահա 89-ին, երբ Արցախյան շարժումը գնալով թափ էր առնում, Շուշիի ղեկավարությունը Բաքվից հրահանգ է ստանում հերթական ստահոդ հեռագիրն ուղարկելու Մոսկվա, որով Շուշիի հայերն իրենց համերաշխությունն են հայտնում տեղի ադրբեջանցիներին և հրաժարվում ստեփանակերտցիների պահանջից` Արցախի` Մայր Հայաստանի հետ վերամիավորումից: Հնարամիտ հայրն այնպես է փոփոխում տեքստը, որ բառերը մնում են նույնը, բայց իմաստն արդեն` ճիշտ հակառակը: Մոսկվայից լուրը հասնում է Բաքու, թե ինչպես թույլ տվիք, որ նման հեռագիր ուղարկվի, Բաքուն էլ իր հերթին Շուշիի ղեկավարությանն է սաստում, վերջիններս գիշերվա ժամը 3-ին գալիս, տնից հանում են Աշոտ Դանիելյանին և փոստատան նկուղում այնքան են ծեծում, որ կուրանում է: Հաջորդ օրը ծեծված ու ջարդված նրան բերեցին տուն: Կարինեն շատ ուշ իմացավ հոր հետ կատարվածի մասին և Ռուսաստանից շտապեց տուն: Վերադարձավ ոչ թե Շուշի, այլ` Ստեփանակերտ, ուր հարազատները ապաստանել էին տեղի հանրակացարանում: 1989-ի մայիսի 26-ն էր, 5 օր անց հայրը մահացավ` այդպես էլ չկարողանալով տեսնել սիրելի դստեր դեմքը. «Հայրս բոլորովին չէր տեսնում, միայն ձեռքերով շոշափեց դեմքս և լսեց ձայնս…»: Շուշիի ազատագրումից հետո Կարինեն մոր` տիկին Ռիմայի հետ տեղափոխվեց Շուշի, սակայն նրանց տունը հիմնահատակ ավերվել էր…

Իմ հարցին` ե՞րբ և ինչպե՞ս ընդգրկվեց Շարժման մեջ, Կարինեն պատասխանեց. «Առաջին քայլերս… տնետուն շրջել ու փող եմ հավաքել սահմանային գյուղերը պահող մեր ֆիդայիների սնունդը հոգալու համար: Քաղաքում ոչ մեկին չէի ճանաչում, բայց դռները ծեծում ու փող կամ պարենամթերք էի հավաքում` ցուցակով: Շատերը մեծ գումարներ էին տալիս, բայց իրենց անունները չէին թողնում գրեմ: Ես դրանք հանձնում էի»: «Կամազ» կենտրոնում աշխատելիս տղաներին օգնում էր այնտեղ պատրաստվող զենքերը թաքուն քաղաք հասցնել, քանի որ քաղաքի մուտքը հսկող զինվորական պարեկախումբը կանանց գրեթե չէր ստուգում: Մի երկու անգամ քիչ մնաց բռնվեր, բայց տղաներին հաջողվեց մի շիշ կոնյակով հետգնել աղջկան:

«93-ի օգոստոսի 17-ի մարտերը Կուբաթլուում ամենադաժանն էին, - վկայում է Կարինեն: - Նախօրյակի գիշերը բարձունքը գրավելիս տղաներից երեքը վիրավորվել էին: Աղջիկները նրանց տեղափոխել էին դաշտային հոսպիտալ, բայց դեղորայքով լեցուն մի պայուսակ էին թողել` հանկարծ պետք կգար: Այդ գիշեր թշնամու ականանետը չլռեց: Մենք պատրաստ չէինք, չգիտեինք` ինչքան ենք մնալու այդտեղ. ո՛չ խրամատ էինք փորել, ո՛չ պատսպարվելու տեղ կար: Կրակի հեղեղ էր տեղում մեզ վրա… Չեմ հիշում, թե երբևէ նման դժոխային պայմաններում կռված լինեինք: Իմ տեսած մարտերից ամենաահավորն էր, չէի հասցնում մեկին վիրակապել, մյուսն էր օգնության կանչում, երկու րոպեում` վեց վիրավոր… Ցավոք, մերոնցից շատերին կորցրինք…»: Հենց այստեղ էլ, հերթական վիրավոր ընկերոջն առաջին օգնությունը ցույց տալու պահին, կողքին պայթած արկից վիրավորվում է Կարինեն: Նրա վիճակն այնքան ծանր էր, որ բժիշկները ոչ մի հույս չէին տալիս, շաբաթներ շարունակ նա պառկած էր անգիտակից վիճակում, և միայն մայրն էր, որ հավատում էր հրաշքին…

Կարինեն պատմում է, պատմում… Բայց մի՞թե հնարավոր է երկար ու ձիգ օրերի ու ամիսների տառապալից ուղին մի զրույցով սպառել: Ներքուստ զգում եմ, որ նա խնայում է ինձ ու չի տրվում ահավոր ու դաժան մանրամասների: «Փակ դռներ կան իմ սրտում, որոնք ինքս էլ ի զորու չեմ բացելու»,- խոստովանում է Կարինեն: Ես զարմանում եմ նրա նուրբ ու փխրուն կանացի էությամբ, զարմանում եմ, թե ինչպես նա կարողացավ նշան բռնել և կրակել… Նա մի պահ լռեց ու վրա բերեց. «Մեր ջոկատը կռվում էր Լաչինում, դիրքում նստած զրուցում էինք ընկերոջս հետ, իսկ նա հազիվ 18 տարեկան կլիներ, անունը Գագո էր, տղերքը «Ճուտո» էին ասում: Այսօրվա պես հիշում եմ մեր զրույցը: Գագոն հարցրեց. «Տեսնես հիմա ինչ են մտածում թուրքերը, երևի երազում են նորից Շուշիում քեֆ անելու մասին»: Ես ասացի, որ Շուշին նրանք միայն երազում էլ կտեսնեն, նա թե. «Ի՞նչ ես կարծում` կհաղթե՞նք», ասացի` անպայման, որովհետև մենք գնալու տեղ չունենք, այս հողը մերն է, և մենք ենք այս հողի տերը, իսկ իրենք քոչվոր են, ինչպես եկել են, այնպես էլ կգնան: Հետո հարցրի, թե որտեղից է, բայց պատասխան չստացա, նորից կրկնեցի հարցս, դարձյալ լռությունը եղավ իմ պատասխանը: Ես թեքվեցի նրա կողմը և տեսա պարանոցի քներակից հոսող արյունը, իսկ աչքերը բաց էին: Մահից առաջ նա չհասցրեց անգամ մի ձայն արձակել… Ահավոր բան է, քիչ առաջ խոսում, ծիծաղում էինք, իսկ հաջորդ պահին չկա, այնքան երիտասարդ էր, կյանքով լեցուն, ինչքա՜ն երազանքներ կիսատ մնացին: Դրանից հետո ինձ համար միևնույնն էր, և ես աշխատում էի, որ արձակած ոչ մի գնդակս զուր չկորչի»:

…1993-ի օգոստոսի 17-ի ճակատագրական օրվան նախորդող գիշերը Ռիմա մայրիկը խորհրդավոր երազ է տեսնում. ինքն անցնում է Ղազանչեցոց եկեղեցու մոտով, իսկ քիչ հեռվում, խնձորենու տակ, գեղեցիկ, կարմիր խնձորներ են թափված: Մոտենում է, բայց որը վերցնում է` փտած է, բոլոր 7 խնձորներն էլ փտած էին, իսկ հաջորդ օրը դստերը 7 վերքով, գրեթե անկենդան, աղջիկները` Թառանյան Մարգարիտն ու Թամրազյան Անահիտը, վիրակապում, տեղափոխում են հոսպիտալ: Չորս օր անզգա վիճակում մնալուց հետո տեղի բժիշկներն ուղարկում են Երևան: Երեք ամիս օր ու գիշեր մայրը խնամում էր Կարինեին: Բժիշկները զարմացել էին և երբ արդեն հիվանդանոցից դուրս էին գրում, խոստովանեցին, որ աղջիկն իր կյանքով պարտական է մորը, որ մայրը երկրորդ անգամ է կյանք պարգևել դստերը:

Հրաշքով փրկված Կարինեն կորցրել է աշխատունակությունը, առաջին կարգի հաշմանդամ է, բայց հեշտությամբ հանձնվողներից չէ. մորից սովորած ասեղնագործությունն ու հելունագործությունը լցրին նրա կյանքի պարապը: Նրա ձեռքերն այսօր իսկական արվեստի գործեր են արարում, որոնք իրենց նուրբ բանվածքով ու բազմազանությամբ վկայում են ստեղծողի հոգու գեղեցկության մասին:

Նրան հաճախ են այցելում մարտական ընկերներն ու ընկերուհիները, հատկապես Մայիսյան եռատոնի օրերին Հայաստանից ու Արցախից այցելուների պակաս չկա, հյուրասեր տանտիրուհի տիկին Ռիման և Կարինեն սիրով են ընդունում բոլորին և առանց հյուրասիրության ոչ մեկին ճամփու չեն դնում:

Կարինե Դանիելյանի մարտական ծառայությունները բարձր են գնահատվել. պարգևատրվել է «Մարշալ Բաղրամյան», «Մարտական ծառայություն», «Արիության համար», «Վազգեն Սարգսյան», «Մայրական երախտագիտություն» և «ՀՀ երկրապահների միության հուշամեդալով»:

Իր բազմաթիվ զինակից ընկերների նման Կարինեն էլ մտահոգ է հայրենիքի` իր ազատագրած այս փոքրիկ հողակտորի ապագայով. «Հանցագործություն կլինի, եթե մեր այսքան թափած արյունը զուր կորչի, արյունով ազատագրած այս հողերից թեկուզ մի սանտիմետր հանձնենք թշնամուն, այդ հողերը փոխզիջումների ենթակա չեն: Դրա իրավունքը չունի ոչ մեկը: Ես կցանկանայի մեր պետական այրերը խորագետ և իմաստուն որոշումներ կայացնեին` հօգուտ մեր ազգի ապագայի, ի հիշատակ այսօրվա ազատության համար իրենց կյանքը զոհասեղանին դրած մեր տղաների»:

Կարինեն այսօր ապրում է մոր հետ: Տիկին Ռիման անտրտունջ կրում է իր խաչը. առանց նրա օգնության աղջիկն ի վիճակի չէ հոգալու ամենամանր կարիքներն անգամ: Թեպետ ծանր է գիտակցել, որ յուրաքանչյուր քայլի կամ գործողության համար կարոտ ես կողմնակի օգնության, այդուամենայնիվ, հեռու է նվնվալուց, լավատեսորեն է նայում վաղվան, քանզի ամենամեծ երազանքը դեռ առջևում է` Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետության ճանաչումը աշխարհի երկրների ու պետությունների կողմից: Հպարտ է, որ իրեն բախտ է վիճակվել կռվելու և պայքարելու հայրենիքի ազատության համար, իսկ ամենամեծ հպարտությունը փլատակներից հառնող ու վաղեմի մշակութային կենտրոնի փառքին ձգտող Շուշին է` երեխաների ուրախ ճռվողյունով ու շինարարական եռուզեռով լեցուն առօրյայով: Առաջին կարգի հաշմանդամ նախկին ազատամարտիկի համար դժվար է ներսուդուրս անել, շենքի աստիճանները հոգնեցուցիչ են և դժվարությամբ է դրանք հաղթահարում: Վաղուց ժամանակն է պատկան մարմինների ուշադրությունը բևեռել այս խնդրի վրա, չէ որ հայրենիքի ազատության ու անկախության համար նա ոչինչ չի խնայել: Եվ այսօր էլ ոչնչից չի տրտնջում, ոչնչի համար չի զղջում:

Հուլիսի 27-ին լրանում է Կարինեի 50-ամյակը: Այդ օրն անպայման կայցելեն մարտական ընկեր-ընկերուհիները, նորից միասին կքայլեն հուշերի արահետներով, բաժակ կբարձրացնեն հավերժի ճամփան բռնած իրենց ընկերների պատվին, իսկ հետո կցրվեն` վերստին հանդիպելու հաստատ հավատով: Շնորհավոր հոբելյանդ, սիրելի քույր, առողջություն և արևշատություն քեզ, անձնական ու անանձնական երազանքների իրականացում:

ՔՆԱՐԱԿԱՆ

Արմինե ԱՊՐԵՍՅԱՆ

ՆՈՐ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

* * *

Բարև, առավոտ: Դու հարատևնչ ես…
Կարոտի մանրիկ առէջների մեջ
Հնագույն հայի զսպված բնույթն է:
Իսկ ես ուզում եմ չզսպել ոչինչ,
Իսկ ես ուզում եմ լալ ու ծիծաղել
Եվ անմնացորդ դուրս բերել հոգիս
Լռության ժանգոտ, գաղջ մենախցից
Համայն աշխարհի աչքերի առաջ:

Ուզում եմ կանգնել աշխարհի բեմում
Ու ողջ էությամբ սեր խոստովանել
Իմ գերեվարված վեհ բարդիներին,
Իմ Արարատի անհույս աչքերին,
Իմ հայրենիքի բզկտված գոյին…

Իմ դավանանքը իմաստությունն է,
Որ գալիս է սոսկ տարիների հետ`
Անխուսափելի ծերության նման…

Եթե արևը ծնվում է նորից
Ամեն օր հենց նույն հորից ու մորից,
Ապա ինչո՞ւ են մարդիկ գողանում
Հողը զավակից, զավակին` հողից…

Հարցերի անթիվ շարասյուները
Չկանխորոշված այս բախտին բարձված
Որբերի նման անօթևան են
Ու դարեր ի վեր այսպես կմնան,
Եթե լինենք զուսպ ու համբերատար…

Բարև, առավոտ: Դու հարատևնչ ես:
Սակայն թերի ես ու ոչ կատարյալ…

* * *

Անառարկելի ճշմարտության հետ,
Համենայն դեպս, ապրում է սուտը…

Հղփացած օրվա ավարտը մի պահ
Վերլուծում է իր վատնած ժամերը
Ու դռներիս մոտ ինքնասպան լինում…

Ես ծիծաղում եմ անաստված ու խենթ,
Բայց հասկանում եմ, որ նա էլ է մեղք…

Վերադարձել եմ այն բանի համար,
Որ ինձ հետ տանեմ եղածս խիղճը.
Դու դրա հանդեպ թերահավատ ես…

Երկինքն անսահման մոտ է աչքերիս,
Ես ագահաբար աստղերն եմ քաղում,
Իսկ նրանք անդուլ բազմապատկվում են…

Սա´ էր իմ կամքը անբեկանելի,
Որ մի օր հասնեմ հոգուդ երկնքին
Ու ներաճելով քո էության մեջ`
Հոգուդ խորությամբ իմ հոգին լցնեմ:

Սուտը ապրում է այն բանի համար,
Որ չկա մեր մեջ համարձակություն`
Ճշմարտությունը խոստովանելու:

* * *

Ես վաղուց արդեն պիտի գժվեի,
Բայց որովհետև, գիտեմ, աշխարհում
Ոչ ոք երբևէ չի փորձի ներել
Եվ կամ գեթ մի քիչ ինձ արդարացնել
Խելագարվելուս բախտորոշ պահին,
Շարունակում եմ «խելոք» ձևանալ…

Հագնում եմ նորից բանականության
Բազմաբովանդակ, բայց կեղծ հանդերձը
Ու իմ դռները ամուր փակելով`
Ինձ վտարում եմ անընդմեջ կանչող
Եվ ուղեղիս մեջ ռռնացող տենչից…
Ոչինչ, լինում է, աշխարհը մեծ է,
Մի անգամ նորից կփորձեմ ներել…

Հուդայի ձեռքը մարմինս գրկում
Ու ներխուժում է ոսկորներիս մեջ:
Ես… միանգամայն հասարակ մարդ եմ`
Ոմն աղջկա փխրուն մարմնի մեջ,
Ու երազում եմ ճաշակել մի օր
Ինձ հասանելիք երջանկությունը.
Փորձիր չզրկել ինձ այդ հաճույքից,
Որ քեզ թվում է քմահաճությո՜ւն…

Անակնկալի եկած աչքերս
Լաց ու ծիծաղի զուգերգն են անսում.

Չասված խոսքերը ավելի խորն են,
Ավելի սպասված ու… անբուժելի:
Որտեղի՞ց հիմա գտնեմ զորություն
Այս թուլությունս ներելու համար,
Երբ սուր ցավ եմ զգում բջիջներիս մեջ…

Ես վաղուց արդեն պիտի գժվեի,
Բայց որովհետև, գիտեմ, աշխարհում
Ոչ ոք երբևէ ինձ չի հասկանա,
Շարունակում եմ «խելոք» ձևանալ:

* * *

Աչքեր...
Կույր հայացքների մնջախաղ խելառ.
Ու գնում ենք մենք միշտ մի ուղղությամբ:

Ու միակ ճիշտը մեր նպատակն է,
Այն, որ դարձնում է ես-ը զորավոր
Անհավանական հաղթության պահին,
Այն, որ մարսում է ցավը դարավոր
Ու մղում առաջ հայացքն ու հոգին:

Աչքեր...
Հղփացած, անզգա, հեզ, առաքինի.
Ու հայացքների հսկա շտեմարան,
Ուր ամբարված են նրանք մեկ առ մեկ
Ու սպասում են լուռ ամենն իր ժամին…

Մարդիկ գնում են միա՛կ ուղղությամբ.
Ներքևից վերև կամ` վերջից առաջ…
Ու էական չէ` բարձրանալով վեր,
Հասնո՞ւմ են արդյոք նրանք թիրախին,
Թե՞ առհասարակ գլորվում խորքեր:
Նրանց թվում է, թե բարձրանում են,
Քանզի այդպես է ուզում ուղեղը,
Որ պարտավոր է սթափ լինել ու զգոն:

Աչքեր...
Կուրացնող ու կույր հայացքներ…
Ու գնում ենք մենք միշտ մի ուղղությամբ:

* * *

Գիտե՞ս, գիշերը զուրկ է հմայքից
Իրականության շղարշների մեջ,
Որովհետև ես ուզում եմ… քնել,
Իսկ առավոտյան չհիշել ոչինչ…

Աչքերը հաճախ այնքան են լացում,
Որ արթնանում է ժպտալու փափագ,
Իսկ այդ փափագը հույսի պատառն է,
Որ փրկեց իր հետ Նոյը տապանում:
Դրա իմաստը ես չեմ հասկանում…

Աշխարհիկ մարդու զրկանքների մեջ
Ցավը առավել ցայտուն է ու սուր,
Քանզի երբ դու ես սահմանում եզրեր
Քեզ հասանելիք արժեքների մեջ,
Տերը թիկունքիդ դավեր չի նյութում…

Գիտե՞ս, ձեռքերը ունակ են հիշել,
Ունակ են փնտրել, գտնել ու տիրել,
Սիրել ու ատել,
Եվ` անգամ սպանել,
Սակայն ձեռքերը ունա՛կ չեն ստել:

Երբեմն անգամ ամառվա տապին
Իմ հոգին մի բուռ արև է ուզում
Երբեմնի պարարտ մտքերիս համար,
Որոնց ես անդարձ կորցնում եմ ասես,
Խնդրում եմ` միայն ինձ գիժ չկարծես…

Գիտե՞ս, իմ օրը զուրկ է հմայքից…

* * *

Մտքի փակուղի
Քնած ամբոխի
Քներակներում…
Հողը դեռ տաք է…
Հողը մինչև իսկ բուրում է մի քիչ
Անցած օրերի զգլխիչ բույրով.
Դա օրհնություն է…
Կամ էլ… հերթական ձախողված մի փորձ`
Հուշերին երբեք էլ տուրք չտալու:
Իսկ դրա համար ուժ է հարկավոր
Ու դաժանություն…
Սակայն հուշերը… բումերանգներ են:
Կենսագիրներ են` միտքը խցանող…
Հողը դեռ տաք է…

Շնորհավորանք

ՄԻՇՏ ԵՌԱՆԴՈՒՆ ՈՒ ՆՎԻՐՎԱԾ

Լրացավ հետաքրքիր, հախուռն բնավորությամբ, միշտ պրպտող ու անհանգիստ, դժվարություններից չերկնչող, անսպառ եռանդի ու հավատի տեր մեր ընկերոջ, բարեկամի ու բարի խորհրդատուի` Անահիտ Բալայանի ծննդյան 50-ամյակը:

Մեր հարգարժան գործընկեր, մեր ազնիվ ու պարտաճանաչ տնօրեն: Այդ երբ և ինչպես գլորվեցին գեղեցիկ կենսագրություն հյուսած տարիները քո և գումարվելով` դարձան 50:Այդ տարիների կեսից ավելին սերտ ու նուրբ թելերով կապված են մանկավարժի բարձր ու շնորհակալ աշխատանքի հետ, այսօր արդարացիորեն դրվատանքի, գնահատանքի արժանի:

Տարիներ առաջ` 1996-ին մեր` Խնձրիստանի միջնակարգ դպրոցի մանկավարժական կոլեկտիվում, թերահավատորեն ու շշուկով էինք ակնարկում այն մասին, որ բոլորովին երիտասարդ, փխրուն մի աղջիկ պետք է ղեկավարի մի ողջ մանկավարժական կոլեկտիվ, մի ողջ միջնակարգ դպրոց` 190 աշակերտով (անուն հանած, լավագույն շրջանավարտներ տված մի հասուն կոլեկտիվ):

Ո՞նց կարելի է վստահել, մի՞թե մեր խստապահանջ տղամարդ ուսուցիչները, փորձառու, ճանաչված, թրծված, կայացած մանկավարժները ի վիճակի չեն տնօրեն լինել...

Ո՞վ կպատկերացներ, որ տիկին Անահիտի պես նուրբ կազմվածքի ու նույնքան նուրբ հոգու տեր զգայուն էակը կդիմանա այս ծանր ժամանակների ծանր փորձություններին:

Դիմացար... Դիմացար քո բարոյական կերպարով, մաքուր, անբասիր խառնվածքով, պարզությամբ ու անմիջականությամբ, աշխատասիրությամբ ու պահանջկոտությամբ: Դիմացար ու օրինակ ծառայեցիր կոլեկտիվի անդամների համար:

Այսօր ուզում ենք ներես մեր թերահավատության ու անվստահության համար (դու ոչ միայն արդարացրիր քեզ, այլև գերազանցեցիր մեր սպասելիքները):

Հետաքրքիր ու իմաստալից կյանքի ուղի է անցել Ա. Բալայանը: Ծնվել է Ասկերանի շրջանի Սեյդիշեն (ներկայիս Խաչեն) գյուղում` 1962թ.: Ավարտել է Խնձրիստանի միջնակարգ դպրոցը: Բարձրագույն կրթություն է ստացել Ստեփանակերտի մանկավարժական ինստիտուտում (պատմության ուսուցչուհի):

Աշխատանքային գործունեության առաջին էջերը գրվել են Խնձրիստանում, ու ամուսնացել, ընտանիք է կազմել, երկու աղջիկ զավակ է մեծացրել, այսօր նաև սիրասուն թոռնիկի տատիկ է:

Սկզբում աշխատել է Խնձրիստանի մանկապարտեզում` որպես վարիչ: Կոլեկտիվում նրան ընդունել, սիրել ու վստահել են: Այսօր էլ մանկապարտեզի նախկին գործընկերները ակնածանքով ու ջերմ սիրով են խոսում Անահիտի մասին ու վերհիշում իրենց համատեղ անցկացրած երջանիկ տարիները, տարիներ, որոնք շուտով տիկին Բալայանին մեզ մոտ բերին:

Երջանիկ է այն մարդը, որ հետ նայելուց իր անցած տարիների շքերթում տեսնում է ժողովրդի լուսավորությունը, սերունդներին ընծայած իր սրտի թրթիռներն ու հոգու երանգները:

Անահիտ Բալայանը Արցախի հայ դուստրերից է` հոգին հայրենի բնաշխարհի պես բազմերանգ, նպատակը` վճռական, սովորելում` պատրաստակամ, սովորեցնելում` նվիրյալ:

Դպրոցը համարելով ազգային ինքնության պահպանման դարբնոց` նա մեծ ուշադրություն է դարձնում արտադասարանական միջոցառումների միջոցով դպրոցականների մեջ այնպիսի որակների արմատավորմանը, ինչպիսիք են հայրենասիրությունը, անձնազոհությունը, ծնողապաշտությունը և այլն:

Դպրոցն ու դպրոցավարությունը նրա համար կենսակերպ են, ապրելու և արարելու ուղղորդող գաղափար, որի իրականացման համար նա կարևորագույն հանգամանք է համարում նվիրվածությունը, տքնաջան աշխատանքը, սերը գործի հանդեպ: Բոլոր տեսակի խոչընդոտները էլ, ըստ տիկին Բալայանի, հաղթահարելի են, պարզապես պետք է եռանդ ու հավատարմություն մասնագիտությանդ ու կոչմանդ:

Եռանդի, նվիրվածության առումով անգերազանցելի է: Երբեք չի հոգնում, չի տրտնջում, մեզ էլ չի թողնում հուսահատվել:

Ապրում է ակտիվ հասարակական կյանքով, ամենուր հասցնում է, ամենուր գլխավորն է, ամենուր բարի խորհրդատու:

Միշտ էլ աչքի է ընկել աշխատանքային բարձր կարգապահությամբ, պարտքի ու պատասխանատվության զգացումը նրա արժանիքներից մեկն է: Եվ որպես տնօրեն` նա այս արժանիքները շատ է կարևորում դպրոցում, ուր կարգապահությունը, իրոք, նախանձելի հիմքերի վրա է դրված:

Նրա մարդամոտ բնավորությունը մեզ հնարավորություն է տալիս ամեն պատեհ-անպատեհ առիթով շրջապատել նրան, զրուցել տարբեր թեմաների շուրջ: Ծով լռությամբ, համբերությամբ լսում է մեզ, աջակցում:

Սիրում է երիտասարդներին, սկսնակ ուսուցիչներին, նրանց համար գեղեցիկ միջոցառումներ ու սպորտային մրցույթներ նախաձեռնում, ինքն էլ անձամբ մասնակցում է, ոգևորում, խրախուսում (գուցե և դրա մեջ է նրա միշտ երիտասարդ լինելու գաղտնիքը):

Նա նաև դպրոցի բարձր դասարանցիների կուռքն է: Վերջիններս հաճախ են դիմում իրենց բարեկամ-տնօրենին և իրենց հուզող հարցերի սպառիչ ու արդարացի պատասխանները նրա մոտ որոնում:

Ուշադիր է ու հոգատար: Ոչ մի մանրուք չի վրիպում նրա «խուզարկու» հայացքից:

Լավի ու բարու սերմնացանի կյանքի ճանապարհը թող երկար ձգվի, նրա լուսավոր կյանքում երջանիկ ու արևոտ օրերը թող որ շատ լինեն...

Սիրելի՛ տնօրեն, թող առողջությունն ու հաջողությունները լինեն ուղեկիցը քո, մարդկային վեհ արժանիքներով ամբարված հարուստ քո հոգու` դեռ երկար ու շատ տարիներ մարդկանց ու սաներիդ բաշխելու, տալու, շռայլելու համար...

Ու թող բազմապատկվեն դպրոց բերող քո առավոտները` միշտ ժամանակին, միշտ առաջինը, միշտ ճշտապահ:

Քեզ` սեր և հարգանք, մեր լավ տնօրեն...

Լավագույն մաղթանքներով`
Խնձրիստանի միջն. դպրոցի մանկավարժական կոլեկտիվ

ՍԵՐՈՒՆԴ

ԱՌՈՂՋ ՄԻԱՄՍՅԱԿ

«Առողջ մանուկ, առողջ սերունդ, առողջ ազգ». այս կարգախոսով է ամառը դիմավորել ՀՕՄ-ի Ստեփանակերտի «Սոսե» մանկապարտեզը:

ՀՕՄ-ի Արցախի մեկուսի մասնաճյուղի մանկապարտեզների պատասխանատու Ա. Գրիգորյանի առաջարկությամբ, հունիս ամիսը հանրապետության բոլոր «Սոսե» մանկապարտեզներում հայտարարվեց երեխաների առողջության պահպանման միամսյակ:

Ստեփանակերտի «Սոսե» մանկապարտեզն առաջարկն ընդունեց մեծ ոգևորությամբ: Տնօրենի և դաստիարակների համախմբված ջանքերով մշակվեց ծրագիր, և ստեղծվեց համապատասխան միջավայրը` միջոցառումն անցկացնելու համար: Վերոհիշյալ կարգախոսով սոսեցիները քայլեցին դեպի ջերմ ու բովանդակալից ամառ:

Բայց թող ուշացած չհամարվի, ամռան առաջին օրվան` Երեխաների պաշտպանության միջազգային օրվան` անդրադառնալը:

Ստեփանակերտի մշակույթի և երիտասարդության պալատում կազմակերպվեցին տարաբնույթ միջոցառումներ: Օրվա հերոսներն էին հանրապետության մանկապարտեզների սանիկները: Իր կարևոր մասնակցությունն ունեցավ ՀՕՄ-ի Ստեփանակերտի «Սոսե» մանկապարտեզը:

Արդեն բարի ավանդույթ են դարձել այդ օրը Ստեփանակերտում կազմակերպվող ցերեկույթները: Երեխաները հանդես եկան երգերով, պարերով, ասմունքով: Բոլորն էլ կատարյալ էին յուրովի:

Սոսեցիները հանդես եկան հայրենասիրական երգ ու պարով: Ավագ խմբի սանիկ Կարեն Աբրահամյանը «Զինվորիկ եմ» երգի գեղեցիկ մենակատարման համար կրթության նախարարության կողմից արժանացավ պատվոգրի և նվերների:

Օրը հիշարժան էր մեկ այլ իրադարձությամբ ևս: Արդեն երկրորդ տարին է` «Սոսե» մանկապարտեզի դաստիարակները մասնակցում են երեխաների միջոցառմանը զուգահեռ անցկացվող մրցույթ-ցուցահանդեսին: Նրանց աշխատանքներն արժանացան 2-րդ տեղին: Այս տարի դաստիարակները մրցույթին ներկայացան ավելի բարդ աշխատանքներով, բայց արժանացան պատվավոր 3-րդ հորիզոնականին ու պարգևատրվեցին պատվոգրով: Այնինչ` աշխատանքները շատ յուրահատուկ էին: Ներկայացված էր «Ծադիկների կոմպոզիցիա»` պատրաստված տարբեր նյութերից` թղթից, ուլունքներից, խմորից, կտորեղենից: Ամենատպավորիչը

70X90սմ չափսերով «Սոսե» մանկապարտեզի մակետն էր: Այն ամբողջովին համընկնում էր մանկապարտեզի կառուցվածքին. ներկա-

յացված էին մանկապարտեզի բոլոր սենյակները` խմբասենյակներ, ննջասենյակներ, տնօրենի կաբինետ, խոհանոց, զուգարաններ, լվացարաններ, հանդերձարաններ` իրենց կահավորանքով, ինչը ևս կառուցվածքով և գույներով համընկնում էր իրական առարկաներին: Բնույթով շատ բարդ ու նրբին աշխատանք էր: Ողջ ցուցահանդեսի ընթացքում մանկապարտեզի տնօրեն Նելլի Ղուլյանը այցելուներին ներկայացնում էր աշխատանքները` գնահատելով իր մանկապարտեզի դաստիարակների աշխատանքը: Մեր կարծիքով, դաստիարակներն արժանի գնահատական չստացան, բայց չընկճվեցին, քանի որ կարևորը հաղթանակը չէ, այլ մասնակցությունը:

Պայմանավորվածության համաձայն` հունիս ամսվա առաջին շաբաթը մանկապարտեզ այցելեցին Ստեփանակերտի «Արևիկ» մանկական պոլիկլինիկայի բժիշկները` ակնաբույժ, ատամնաբույժ, հոգեբան: Նրանք հետազոտեցին մանկապարտեզի բոլոր երեխաներին: Տվեցին նախնական ախտորոշումներ, գրանցեցին և հրավիրեցին պոլիկլինիկա` բուժում ստանալու: Երկրորդ շաբաթում նույն բժիշկները մանկապարտեզում հանդիպեցին ծնողների հետ` փորձելով ոգեշնչել նրանց լուրջ զբաղվելու մանուկների առողջությամբ: Շաբաթվա վերջին կազմակերպվեց «Տպավորությունների օր», որի ժամանակ նկարչության և զրույցների միջոցով արտահայտեցին իրենց տպավորությունները:

Երրորդ շաբաթում հանդիպեցին ավտոճանապարհատրանսպորտային պետավտոտեսուչների հետ: Ինչպես բժիշկների դեպքում, երեխաները նրանց դիմավորեցին երգերով ու գեղեցիկ բեմականացումներով: Տեսուչները զրուցեցին փոքրիկ քաղաքացիների հետ, բացատրեցին որոշ ճանապարհատրանսպորտային երթևեկության կանոններ: Նրանք տպավորված էին փոքրիկների գիտելիքներով:

Նախօրոք կա պայմանավորվածություն ԱԻ վարչության աշխատողների հետ, որոնց մասնագիտական զրույցները և խորհուրդները կնպաստեն երեխաների ճիշտ դաստիարակությանը և կկանխեն արտակարգ իրավիճակների ի հայտ գալը:

«Սոսեի» սանիկները ողջ հուլիս ամսվա ընթացքում հաճախել են տեսարժան վայրեր, կազմակերպվել է էքսկուրսիա դեպի բերդաքաղաք Շուշի, մայրաքաղաքի տեսարժան վայրեր` թանգարաններ, լողավազան, ժամանցի վայրեր:

Սոսեցիներին` նորանոր մտահղացումներ ու հաջողություններ: Եվ չմոռանանք, որ ազատ ու անկախ հայրենիքի գրավականն առողջ ազգն է, որը մեր այսօրվա սերունդն է` մեր առողջ մանուկները:

Էմմա ՄՈՎՍԻՍՅԱՆ
Դաստիարակ

ՀՐԱԺԵՇՏԻ ԽՈՍՔ

Հիսուն 50 տարեկանում կյանքից հեռացավ վաստակաշատ մանկավարժ, մատաղ սերնդի կրթության ու դաստիարակության նվիրյալ, բարու և ազնվության տիպար Սվետլանա Արշավիրովնան:

Ծնվել է 1962թ. մայիսի 15-ին, Սումգայիթում: 1969-1977թթ. սովորել է Սումգայիթի հ. 15 միջնակարգ դպրոցում, 1977-1981թթ.` Բաքվի Սաբիրի անվան մանկավարժական ուսումնարանում:

1981-1988թթ. դասավանդել է Սումգայիթ քաղաքի հ. 1 դպրոցում` որպես տարրական դասարանների ուսուցչուհի:

1982-1988թթ. սովորել է Բաքվի Ախունդովի անվան մանկավարժական ինստիտուտի ռուսաց լեզվի և գրականության ֆակուլտետում: 1988-1989թթ. աշխատել է Ստեփանակերտի հ. 1 մանկապարտեզում` որպես դաստիարակչուհի: 1989-1993թթ. աշխատել է Ստեփանակերտի հ. 11 դպրոցում` որպես ռուսաց լեզվի ուսուցչուհի տարրական դասարաններում: 1993թ. փետրվարից մինչև սեպտեմբեր ամիսն աշխատել է Ասկերանի միջնակարգ դպրոցում` որպես ռուսաց լեզվի ուսուցչուհի:

1993թ. սեպտեմբերին ընդունվել է աշխատանքի Ստեփանակերտի հ. 4 միջնակարգ դպրոցում` որպես ռուսաց լեզվի ուսուցչուհի և աշխատել մինչև 2012թ. հունիսի 20-ը:

Հարգանքով էր լցված մեծի ու փոքրի, ղեկավարի ու գործընկերների հանդեպ: Ուներ բարձր պատասխանատվության և պարտքի զգացում: Վերջին տարիներին առավել ևս կապված էր դպրոցին ու նրա պատերից դուրս կյանքը չէր պատկերացնում:

Դու ընդմիշտ կմնաս քեզ ճանաչողների սրտերում` որպես բարի ու անաչառ, նվիրյալ անձնավորություն:

Ստեփանակերտի Մ. Մաշտոցի անվան
հ. 4 հիմն. դպրոցի մանկավարժական
կոլեկտիվ

ԼԱՎԱԳՈՒՅՆ ԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԲԱՐԵԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆ Է

«Հայրենիքը եզերք է, ուր գերի է հոգին...»
Վոլտեր

Մարդու առաջին արժանիքը հայրենասիրությունն է, քանզի առանց հայրենիքի մարդ ժամանակի ու տարածության քմահաճույքին մատնված ավազահատիկ է...

Այսօր իբրև հայրենասերի վառ օրինակ, մեր աչքի առաջ ունենք համագյուղացի, ռուսաստանաբնակ Վրեժ Սաֆարյանին, որն ունի ազնիվ մի հիվանդություն` կարոտն առ հայրենիք, որը և ամեն տարի նրան կանչում է ծննդավայր:

20-ամյա հաղթանակած, սրբացած հողի կանչով էր, որ եկավ, ու այդ հողն իրենց արյունով ոռոգած կաղարծեցի նահատակների հիշատակին վեր խոյացավ արծվահայաց պատվանդանը...

Նրա կատարածը, հիրավի, ազգապահպան է ու վեհացնող...

Եվ որովհետև ազգի ապագան մանկան ձեռքերում է, ուստի այդ մանուկը պիտի դայլայլի միա՛յն հայերեն, պիտի երդվի սուրբ պատվանդանով, ճանաչի՛ հայրենի սրբավայրերը` ժառանգելով հայրենասիրություն:

Ու շարունակվեց վեհացնող բարեգործությունը. կազմակերպվեց ուխտագնացություն Կաղարծու միջնակարգ դպրոցի աշակերտական, ուսուցչական և ծնողական կոլեկտիվներով` դեպի սրբավայր Գանձասար ու պատմական Տիգրանակերտ:

Դեռևս ճանապարհին մեր աշակերտները լցված էին մեկ ուրիշ վարակիչ հայրենասիրությամբ. դա Վրեժի օրինակն էր: Մերթ հպարտանում էին նրանով, մերթ զգում շոշափելի հայրենասիրությունը, որը, կարծում եմ, սնուցեց ու հասունացրեց նրանց մեջ եղած գաղափարականը:

Իսկ երբ ոտք դրինք պատմական Տիգրանակերտ, աշակերտները ուսուցիչ Նելսոն Սարգսյանի գլխավորությամբ սկսեցին իրենց բաց դասը բաց երկնքի տակ` պեղումներով հաստատված հողի վրա, Տիգրան Մեծի մեծագործությունների մասին...

Նրանք հավերժացան փլատակներից վեր խոյացած բերդ-ամրոցի հիշատակների հետ` իրենց հոգում հավերժացնելով ու կերտելով հայրենասիրության մի նոր կոթող, հուշամատյանում թողնելով հայրենաշունչ գրություն. «Ես հետնորդն եմ Տիգրանի ու կերտողն եմ Արցախի» (Հ. Գևորգյան):

Շարունակվեց հայրենասիրություն սերմանող ուխտագնացությունը, և պատարագին արդեն Գանձասարում էինք: Աղոթում էինք, երբ ղողանջեցին Գանձասարի զանգերը` ի լուր աշխարհի ավետելով` ուզեք թե չուզեք, կապրի՛ աղոթող սերունդը, կկառուցի՛ քարակերտ տաճարներ, հացահատիկ կցանի՛ բարեբեր ակոսներում, գինի կքամի՛ ու մեր նահատակների կենացը կխմի՛...

Արցախամանուկը երիցս համոզվեց, որ իր պապենական հողի գոյատևման առհավատչյան սուրն է, գրիչը ու խաչը...

Գանձասարի հովանու ներքո, աղոթքից հետո սկսվեց ճաշկերույթը:

Սիրով, երախտագիտությամբ, հպարտությամբ ծփացող հոգիներով ճանապարհ ընկանք, ու ողջ ճանապարհին հնչում էին հայրենասիրական խրոխտ երգերը` ազդարարելով ուխտագնացության վերջին ակորդը, որը, սակայն յուրաքանչյուր աշակերտի հոգում կհնչի միշտ...

Իսկ բարերար Վրեժ Սաֆարյանն արդեն ունի կենսագրություն, քանզի մեր երեխաների մեջ մնաց որպես հայրենասերի վառ օրինակ, որպես հայրենի եզերքում գերեվարված հայորդի...

Ռ. ՍԱՅԻՅԱՆ

ԼՈՒՍԱՐԱՐ
խմբագիր` ՍՎԵՏԼԱՆԱ ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ
Հիմնադիր` «Լուսարար» ՓԲԸ
✉ Ստեփանակերտ, Հ. Թումանյան փ. 111, ☎ 94-38-99, E-mail: gorctert@mail.ru
Մեջբերումների եւ փաստական տվյալների ստույգությունն ապահովում են հեղինակները: Թերթը ընթերցողների հետ գրագրություն վարելու պարտավորություն չի ստանձնում:
Տպագրվում է Ստեփանակերտի «Դիզակ պլյուս» ՍՊԸ-ում: Տպաքանակ` 3205: Ծավալը` տպագրական 4 մամուլ:
Ստորագրված է տպագրության` 23.07.2012թ.: